

11 PRÌOMH AOMAIHÈAN SA CHINNEACHADH FHOGHARACH

Nithear beachdachadh goirid an seo air aomaidhean sa chinneachadh fhogharach aig dualchainnt Gheàrrloch, stèidhichte air an earrainn ‘Chief Tendencies of Phonetic Development in the Dialects of Ross-shire’ a gheibhear ann am Borgstrøm 1941 : §§ 146-161, ttd. 134-140 (agus faic cuideachd Borgstrøm 1940 : 199-226). A bharrachd air na cuspairean air an tug Borgstrøm tuairisgeul, thèid dèiligeadh ri consain ailbhealach a chluinnear an Gl. ann an cuid de dh’fhaclan-iasaid bhon Bheurla (§ 11.10).

11.1 Dì-bhileachadh air seann o

Airson eisimpleirean de /a/ bho sheann o faic §§ 4.1.4.5, 4.1.4.6 (/a/ ro chonsan neo-phalataichte) agus § 4.1.4.16, 4.1.4.17 (/a/ ro chonsan palataichte) ; airson /a:/ bho sheann ó faic § 4.1.5.6 (/a:/ ro chonsan neo-phalataichte) agus § 4.1.5.13 (/a:/ ro chonsan palataichte) ; airson /ɛ/ bho sheann o, a thoradh air a chinneachadh dhualachainnteach /ǣ/ gu /ɛ/, faic § 4.2.5.13.

11.1.1 Mar a bhitheadh dùil (*cf.* Borgstrøm 1940 : § 284, td. 199) chan eil eisimpleirean de /a:/ bho sheann ó idir cho cumanta ri eisimpleirean de /a/ bho sheann o, ach air an làimh eile tha an cinneachadh seo ri fhaighinn an Gl. ann am faclan far nach do thachair e ann an dualchainntean nan Eileanan an Iar, m.e. /(\ʁ)s 'tɑ:x(\ʁ)/ *is dàch(a)*, bt. ‘is dòcha’, *cf.* SG coim. **dochu**, **dóthcha** (DIL s.v. ‘doich’), Beàrnaraigh /(\ʁ)s 'tɑ:x(\ʁ)/ (Borgstrøm 1940 : 116) ; /p^hɑ:k/ *pàg* ainr., bt. ‘pòg’ ‘A KISS’, SG **póc** (DIL s.v.), ceann a deas nan Eileanan an Iar /p^hɔ:k/ (Borgstrøm 1940 : 137).

Gheibhear paradigmaean le /a/ ro chonsan neo-phalataichte agus /ɔ/, /o/ ro chonsan palataichte (*cf.* Borgstrøm 1940 : § 285, td. 200) : /k^hɑs/ *cas* ainr., gin. ann an /k^he:m 'k^hos/ *ceum cois* (‘A FOOTPATH’), SG ain. sg. **cois**, gin. sg. **coisi** (DIL s.v. ‘cos’) ; /k^hLɑx/ *clach* ainr., gin. /k^hLɔhi/ *cloiche*, MG ain. sg. **cloch**, gin. sg. **cloiche** (DIL s.v. ‘cloch’) ; /Rɑ.ɑt/ *rathad* ainr., SG **rout**, **root** dà-lideach, gin. /Rɔ.it'/ *rothaid*, MG gin. sg. **roit** (dà-lideach) (DIL s.vv. ‘1 rôt’, ‘1 rout’) ; le fuaimreig fhada : /fɑ:t/ *fàd* ainr. (‘A SINGLE PEAT’) SG **fót** (DIL s.v.), gin. /fo:t'/

fòid. 'S e /k^hrak^hɔN/ *cracann* ainr. (bt. 'craiceann') a chluinnear an Gl., bho MG **croicend**, **croccenn**, **craicend** (DIL s.v. 'croiccenn'); ach /f_ɪɔLɔɔv/ *folbh* gr. àithn. agus agr., bt. 'falbh', *cf.* MG **folúamain** 'moving to and fro' (DIL s.v.).

11.1.2 Cluinnear eisimpleirean den atharrachadh chontrarra seann **a** > /ɔ/, /o/ an Gl., cha mhòr an-còmhnaidh ann an co-thadhal ri bilich. Airson eisimpleirean faic § 4.5.6.5 (/ɔ/), § 4.6.6.4 (/o/ ro chonsan neo-phalataichte), § 4.6.6.15 (/o/ ro chonsan palataichte). San fhacal /ʃ̃nɔɔhʏrət'/ *onfharaid* ainr. ('droch aimsir') *cf.* SG **anfud** (DIL s.v.) 's e /h/ a gheibhear an àite an t-seann bhilich **f**. Ann an /t^hɔRʏ/ *torra* ainr. ('AUGER') dh'fhaodadh gu bheil /ɔ/ againn bho sheann **a** gun a bhith ann an co-thadhal ri bileach, *cf.* SG **tarathar** 'auger' (DIL s.v.), ach faic cuideachd C. Ó Baoill 1978 : 174-5 §14.22.

11.1.3 Tha seann **o** agus **a** ro **d** no **g** air an atharrachadh gu /ʏ/ sa mhòr-chumantas (faic § 4.9.6.1), ach gheibhear /o/ ann an àireimh bhig de dh'fhaclan : /k^hro/ *crodh* ainr., MG **crod** (DIL s.v.); /moɔ/ *modh* ainr., SG **mod** (DIL s.v.); /to:riN'/ agus /to:riN'/ *dòrainn* ainr., MG **dograing** (DIL s.v.); /fo:ni/ *fòghna(i)mh* ainr. ('A SUFFICIENCY') SG **fognam** 'rendering service, ... use, utility' (DIL s.v.); /ohi'/ *othail* ainr. ('HUBBUB') MG **fogal**, nas fhadalaiche **fogail** (DIL s.v. 'fogal'; O'Rahilly 1931a : 61-2); cuideachd, le /o:/ ro hiatas, /jɔ:.oN/ *Eòghann* ainr. dil., SG **Eogan** (MacBain td. 400 s.v. 'Ewen').

Gheibhear /ʏ/ bho sheann **o** agus **a** ro chonsain phalataichte gu tric an Gl. (faic §§ 4.9.6.3, 4.9.6.14); ach tha pailteas de dh'eisimpleirean ann cuideachd san t-suidheachadh seo : de /ɔ/ bho sheann **o** (§ 4.5.6.11); de /o/ bho sheann **o** (§ 4.6.6.11); agus de /a/ bho sheann **a** (§ 4.1.4.14). Gu sonraichte, cluinnear /k^hʏr'ʏ/ *coire* ainr. ('FAULT, BLAME, GUILT') SG **caire** (DIL s.v.), ach /k^hɔr'ʏ/ *coire* ainr. ('KETTLE') MG **coire** (DIL s.v.); /k^hʏl'ɔʏ/ *coileach* ainr., MG **cailech** (DIL s.v.), ach /k^hal'ak/ *caileag* ainr., *cf.* MG **caile** 'serving girl, maid' (DIL s.v.); /sʏL'ar/ *soillear* br., bt. 'soilleir', NGT **soiléir**, **soilléir** (DIL s.v. 'soiléir'); /k^hʏL'ʏ/ *coille*

ainr., MG cusp. sg. **coille** (DIL s.v. ‘cail’). Mar as trice ’s e an fhuaimreag / $[\alpha \quad \alpha]$ / (Mealabhaig) no / $[\alpha \quad i]$ / (taobh a deas) a gheibhear ann am faclan le svarabhakti bho sheann **airb**, **oirb** : / $m[\alpha r' \alpha] \gamma'$ / (Mealabhaig), / $m[\alpha r' i]$ / (taobh a deas), *mairbh* ainr. iol. (cf. / $m[\alpha r \alpha] v$ / *marbh* br.), SG **mairb** (DIL s.v. ‘marb’); / $t^h[\alpha r' \alpha] \gamma'$ / (Mealabhaig), / $t^h[\alpha r' i]$ / (taobh a deas), *tairbh* ainr. gin. agus iol., MG gin. **tairb** (DIL s.v. ‘tarb’); cuideachd ann an / $sk[\alpha r' \alpha] \gamma'$ / (Mealabhaig), / $sk[\alpha r' i]$ / (t. deas), *sgairbh* ainr. gin. agus iol. de / $sk[\alpha r \alpha] v$ / *sgarbh* ainr. (‘SHAG’, *Phalacrocorax aristotelis*) SL cusp. **skarf** (Cox 1992 : 138). Ach gheibhear an fhuaimreag / $[\gamma \quad \gamma]$ / ann an / $t[\gamma r' \gamma] v$ / *doirbh* br., SG **doirb** (DIL s.v.).

An uair a thèid **o** no **a** a dhà-fhogharachadh ro chuid de chonsain phalataichte, gheibhear / $[\alpha i]$ / (§§ 4.10.4.1, 4.10.4.2), / $[\tilde{d}i]$ / (gu h-ainmig, § 4.13), / $[\alpha i]$ / (gu h-ainmig, § 4.14.4.1), / $[\alpha i]$ / (gu h-ainmig, §§ 4.14.5.4, 4.14.5.4), agus / $[\gamma i]$ / (§§ 4.15.4.1, 4.15.4.2, 4.15.4.3) an Gl. Seallar shìos beagan fhaclan far a bheil co-roinn nan dà-fhogharan seo an Gl. eadar-dhealaichte ris na h-Eileanan an Iar (a’ cleachdadh nan eisimpleirean ann am Borgstrøm 1940 : §§21, 22, 25.2, 176, 177, 179, 180.3 ; thugadh / $p[\gamma i] L'$ / *buill* ainr. iol. bho Oftedal 1956 : § 80(1) ; chaidh cuid de na samhlaidhean fogharach aig Borgstrøm agus Oftedal eadar-theangachadh) :

Geàrrloch	Leòdhas	Ceann a deas nan Eileanan an Iar
/ $p[\alpha i] L'$ / <i>buill</i> ainr. iol.	/ $p[\gamma i] L'$ /	—
/ $t[\alpha i] n \gamma$ / <i>doimhne</i> ainr.	[$d[\gamma i] n \gamma$]	[$d[\alpha i] n \gamma$] (Barraigh)
/ $p[\gamma i] N'$ / <i>broinn</i> ainr.	[$b[\alpha i] N'$], [$b[\gamma i] N'$]	[$b[\gamma i] N'$]
/ $R[\gamma i] N'$ / <i>roinn</i> gr. àithn.	[$R[\alpha i] N'$]	—
/ $r[\gamma i] N'$ / <i>rinn</i> gr. preit. (‘DID’)	[$r[\alpha i] N'$], [$r[\gamma i] N'$]	[$r[\gamma i] N'$]

11.2 Buaidh chonsan air timbre fhuaimreag

Faic an geàrr-chunntas aig Borgstrøm 1940 : § 147, far a bheil e ag ràdh :

‘In Ross-shire, anticipating assimilation occurs, but most types of intervocalic spirants influence the following unstressed vowel by progressive assimilation’.

Tha seo fìor a thaobh dualchainnt Gl., mar a chithear shìos.

11.2.1 Co-choslachadh ais-cheumnach¹²⁷⁵

Palatachadh

11.2.1.1 Mar a chunnacas ann an § 11.1.3 shuas, gheibhear /ɣ/ bho sheann **o** agus **a** ro chonsain phalataichte gu tric an Gl. Air an làimh eile tha /ɛ/ ri faighinn bho seann **a** ro chonsan palataichte gu fìor ainmig (faic an dà eisimpleir aig § 4.2.5.1) (ach cuimhnichear gu bheil /ẽ/ bho sheann **a** cumanta an Gl. mar thoradh air a' chinneachadh dhualchainnteach /ɑ(:)/ → /ɛ(:)/).

11.2.1.2 A thaobh a' chinneachaidh **u** > /u/ > /i/ ro chonsan palataichte, gheibhear eisimpleirean de /u/ bho sheann **u** aig § 4.8.5.1. Airson /i/ bho sheann **u**, a tha againn an Gl. ann an àireimh de dh'fhaclan far an robh seann **u** ri fhaighinn eadar **r** (mar an dara eileamaid de chòmhlain) agus consan palataichte, faic §§ 4.4.4.6 agus 4.4.4.14. Bheirear an aire gu bheil an critheach a' mairsinn neo-phalataichte mar /r/ ann an cuid de na faclan sam faighear an cinneachadh gu /i/, agus ann an cuid eile gu bheil e air a phalatachadh (/r'/).

Vèilearachadh agus isleachadh

11.2.1.3 Tha seann **e** ghoirid a' toirt aon chuid /e/ ro chonsain neo-phalataichte, air neo tha i air a h-isleachadh gu /ɛ/, no air a h-isleachadh agus air a h-ais-ghluasad gu /ɑ/, no air a h-ais-ghluasad gu /ɣ/, /u/, /o/ no /ɔ/.

'S /e/ a gheibhear : ro /k/ (ach gheibhear /ɛ/ ann an cuid de chòmhlain svarabhakti, agus /ẽ/ shrònach m.e. san fhacal /k^hrẽk/ *cnag* ainr. & gr. àithn. 'CRACK'), ro /ɣ/ (ach tha eisimpleirean ann de /ẽ/ shrònach ro /ɣ/), ro /f/ (iasadan deireannach bhon Bheurla). Chithear eisimpleirean aig §§ 4.3.4.10, 4.3.4.11, 4.3.4.16).

Cluinnear an dà chuid /e/ agus /ɛ/ : ro /t/, /tʰ/, /s/, /r/ (ach fhuaras /e/ ro /r/ ann an aon fhacal a-mhàin, 's e sin /eru/, a chluinnear còmhla ri /eru/, *fhearaibh*, gairm. iol. de /fɛr/ *fear* ainr.), /p/, /pʰ/ (/e/ ro /pʰ/ a-mhàin ann an iasadan deireannach bhon Bheurla), /v/, /h/, ro hiatas agus aig deireadh facail. Airson eisimpleirean faic §§ 4.3.4.10, 4.3.4.11, 4.3.4.16, 4.3.4.17, 4.2.5.8.

'S e /ɛ/ a-mhàin a fhuaras ro /kʰ/, /n/, /nʰ/, /rʰ/, /m/ (faic § 4.2.5.8).

Gheibhear /ɛ/ ([ɛ], [ɛ^a]), /ɑ/ ([^eɑ], [ɑ]), /ɨɑ/, ro /L/, /N/, /R/, /X/ (airson eisimpleirean faic §§ 4.1.4.8, 4.1.4.9, 4.2.5.8 ; airson beachdachaidh, §§ 4.2.1.2, 4.2.1.3).

Fhuaras eisimpleirean de /ɣ/, /ɨɣ/ bho sheann e ro /ɣ/, /m/, ro hiatas (§§ 4.9.6.6, 4.9.6.7) ; de /ɣ:/ no /ɨɣ:/ bho sheann e ghoirid, tro fhadachadh co-leasachail, ro /k/, /m/, /L/, /n/, /R/, /r/ (§ 4.9.7.3).

Gheibhear /u/, /ɨu/ bho sheann e ghoirid, gu tric (ach chan ann an-còmhnaidh) ro shònarach no **ch** ; airson eisimpleirean faic § 4.7.6.7.

Gheibhear /o/, /ɨo/ bho sheann e ghoirid ro shuathach **g** aig deireadh facail, no a' leantainn consan neo-bhileach agus a' tighinn ro **l** neo-shèimhichte (faic § 4.6.6.5).

'S e /ɔ/, /ɨɔ/ a gheibhear mar iar-riochd air seann e ghoirid ro chonsan neo-phalataichte (mar as trice, ach chan ann an-còmhnaidh, suathach bileach a tha a-nis air chall) no ro hiatas (faic § 4.5.6.6).

¹²⁷⁵ regressive assimilation, anticipating assimilation

Tha seann **é** fhada sa chumantas air a dà-fhogharachadh gu / $\text{[i}^{\text{a}}\text{]}/$ ro chonsain neo-phalataichte (§ 4.19.4.1), ach gheibhear /e/ (§ 4.3.5.7) ann an àireimh bhig de dh'fhaclan. Tha i air a h-
isleachadh ann an / $\text{e:}/$ e riochd. 3 sg. fir. (neartmhor) SG **é**, **hé** (Th. § 254), gun bheum /a/.

11.2.1.4 Tha seann **i** ghoirid ro shònaraich no ro chuid de chonsain neo-phalataichte eile gu tric air a vèilearachadh gu /u/ no / $\text{[j}^{\text{u}}\text{]}/$ (chithear eisimpleirean aig § 4.7.6.8) ; gheibhear /u:/, / $\text{[j}^{\text{u}}\text{:}/$ cuideachd tro fhadachadh co-leasachail (§ 4.7.7.9).

Tha seann **í** fhada air a dà-fhogharachadh ro chonsain neo-phalataichte, gu / $\text{[i}^{\text{x}}\text{]}/$ ann an suidheachadh neo-shrònach (eisimpleirean aig § 4.18.4.2), gu / $\text{[i}^{\text{a}}\text{]}/$ ann an suidheachadh srònach (§ 4.19.4.4). Tha àireamh bheag de dh'eisgeachdan ann, far am faighear /i:/, faic § 4.4.5.9.

11.2.1.5 Sna faclan sam faighear /a/, / $\text{[x}^{\text{a}}\text{]}/$, /u/, /o/, no / $\text{[o}^{\text{a}}\text{]}/$ bho sheann **e**, bidh an consan a thig ron fhuaimreig a' gleidheadh a chàileachd phalataichte. Bheirear an aire ann an §§ 11.2.1.3, 11.2.1.4 shuas gum faighear uaireannan còmhlan / $\text{[i}^{\text{a}}\text{]}/$, / $\text{[i}^{\text{x}}\text{]}/$, / $\text{[j}^{\text{u}}\text{]}/$, / $\text{[j}^{\text{o}}\text{]}/$, no / $\text{[j}^{\text{a}}\text{]}/$ bho sheann **e**. 'S iad na cumhachan airson seo : mas ann aig toiseach facail a bha an fhuaimreag, no mas e /h/ no bileach a bha a' tighinn roimhe, tha leth-fhuaimreag / $\text{[j}^{\text{u}}\text{]}/$ a' cinneachadh ron fhuaimreig. Gheibhear an leth-fhuaimreag cuideachd ann an cuid de dh'fhaclan an dèidh consain phalataichte, uaireannan ann an saor-chaochlaideachd ri riochd gun an leth-fhuaimreag (faic cuideachd §§ 5.10.1.1, 5.10.1.2).

11.2.1.6 Ann an cuid de dh'fhaclan gheibhear / $\text{[j}^{\text{u}}\text{]}/$ bho sheann **e** ghoirid ro chonsain neo-phalataichte ann an suidheachadh srònach ; airson eisimpleirean faic § 4.4.4.12, airson mineachaidh, § 2.7.11. Tha eisimpleirean ann den chinneachadh seo cuideachd ann an suidheachadh neo-shrònach ; faic § 4.4.4.13.

11.2.2 Co-choslachadh for-cheumnach¹²⁷⁶

Tha an riaghailt a chuir Borgström (1941 : § 150) an cèill airson Rois an Iar san fharsaingeachd fìor a thaobh Gl. :

‘As a rule, palatal and labial spirants modify a following short unstressed vowel by progressive assimilation ; after palatal spirants, an unstressed vowel is palatalised to /i/, after non-palatal labial spirants it is rounded to /u/’.

Palatachadh

11.2.2.1 Gheibhear /i/ gun bheum bho sheann fhuaimreig ghoirid gun bheum a’ leantainn nan suathach palataichte **b**, **m**, **d**, **th**, **g** no **ch**. Gheibhear eisimpleirean aig § 7.4.3.3. Tha àireamh de dh’eisgeachdan ann :

(i) Chan fhuilingear /i/ ro /x/ ann an lide gun bheum, agus mar sin cluinnear /pɔ:ɣ’ɔx/ *bòidheach* br., chan e **/pɔ:ix/, /Nǎɣ’ɔxk/ *naidheachd* ainr., /sɔɣ’ɔx/ *saitheach* ainr. (bt. ‘soitheach’), /suɣ’ɔxkɣN’/ *suidheachdainn* agr. (bt. ‘suidheachadh’), /tʷiɣ’ɔxk/ *aoigheachd* ainr., /pLɔɣ’hɔx/ *bloigheach* br., /tʰi’i:hɔxk/ *tligheachd* ainr. (‘NAUSEA’), /Ri:ɔxk/ *righeachd* ainr., bt. ‘rioghachd’, /tl’i.ɔx/ *dligheach* br., /fi.ɔx/ *fitheach* ainr., /kɪd’ɔɪ.ɔx/ *gailbheach* br. (‘COARSE ; LARGE AND SHAPELESS’), /kɪǰnɛɪ.ɔx/ *gainmheach* ainr.

(ii) Tha seann **ch** palataichte air a leantainn le fuaimreig ghoirid, a’ toirt /h/ mar iar-riochd, leis an t-seann fhuaimreig air a h-atharrachadh gu /i/, ach tha seo a’ tachairt a-mhàin ma bhitheas fuaimreag ghoirid neo-bheulaibh a’ tighinn roimhe : /kʰLɔhi/ *cloiche*, gin. de /kʰLɔx/ *clach* ainr., MG gin. sg. **cloiche** (DIL s.v. ‘cloch’) ; /xLuhik/ *chluicheadh* gr. cumh., cf. SG **cluiche** ainr. (DIL s.v.) ; /trɔhit’/, cuideachd /trɔhɔt’/, *droicheid* ainr., bt. ‘drochaid’, NGT **droichead** (DIL s.v. ‘drochet’), /fɔhi/ *foiche* ainr. gin. (bt. ‘faiche’) SG **faithche** (DIL s.v.) (faic cuideachd § 5.8.2.3 airson eisimpleirean, § 5.8.1.3 airson mineachaidh). An dèidh fhuaimreagan eile tha an suathach air a ghleidheadh agus an fhuaimreag a’ mairsinn mar /ɣ/, air no ag atharrachadh, a rèir chumhachan eile : /fix’it/, cuideachd /fix’ɣt/, *fichead* ainr. & br., /pɔ:x’ɣ/ *bòidhche* coim. de /pɔ:ɣ’ɔx/ *bòidheach* br., cf. SG **búaid** (DIL s.v. ‘búaid’). Tha àireamh bheag

¹²⁷⁶ progressive assimilation

de dh'fhaclan ann far an do mhair an suathach palataichte fiù 's an dèidh fuaimreig ghoirid neo-bheulaibh : /k^hLɔx'ɾ/ *cloichear* ainr. ('DEATH-RATTLE'), cf. NGA 'cloichear', 'clochar', 'glochar' (Dw. s.vv.); /k^hɔx'ɪnt^hɾ/ *coitcheanta* br. ('EXPOSED') cf. SG **coitcheann** 'common, general' (DIL s.v.); /tɔx'ɾnt^hɾ/ *doitcheanta* br. ('GLOOMY'), gun fhreumh-eòlas shoilleir ; /faɔx'ɾL/ *faicheall* ainr. ('WATCHFULNESS') ; san fhacal /'aɔx'ɛp^hɔx/ *aithcheapach* ainr. ('talamh a chaidh a threabhadh agus anns an robh bàrr a' bhliadhna roimhe', 'RED GROUND'), cf. SG **aith-**, **ath-** (Th. § 824) + NGA 'ceapach', tha buaidh aig an dàrnacha beum a tha air an dara lide.

(iii) chan eil seann fhuaimreagan fada air an atharrachadh : /k^hʒ.at/ *comhad* agr., bt. 'coimhead' SG **comét** (DIL s.v. 'coimét') ; /t^hɿuɾjhaL/ (le /-aL/) *tuathal* br. ('ODD, WRONG') MG **túaitheal** (DIL s.v.) ; cuideachd /aɔx'ar/ *aithghearr* br. ('SUDDEN') NGT **aithghearr** (DIL s.v. 'aithgerr') le fuaimreig ghoirid, ach cf. GA /k'ɑ:R/ *geàrr* gr. àithn. le fuaimreig fhada.

Cruinne¹²⁷⁷

11.2.2.2 Gheibhear /u/ gun bheum bho sheann fhuaimreig ghoirid gun bheum (a) a' leantainn suathach bileach, mar as trice neo-phalataichte ach uaireannan palataichte (faic § 7.7.3.1), no (b) a' leantainn suathach neo-bhileach, dh'fhaodadh mar thoradh air cinneachadh a leithid */Vðɾ/ no */Vɥɾ/ > */Vvɾ/ (§ 7.7.3.2). Tha àireamh de dh'eisgeachdan don riaghailt seo mar a leanas :

(i) an uair a bha an fhuaimreag gun bheum air a leantainn le suathach palataichte a rinn a h-atharrachadh gu /i/, tha an suathach bileach a' mairsinn gun bhuidh aige air an fhuaimreig. Tha Borgstrøm (1941 : § 152) a' sealltainn mar eisimpleir /L'ɿaɿvi/ *leubhaidh* gr. teachd. ann am freagairtean aontach, bt. 'leughaidh', cf. SG **légaid** (le /v/ bho sheann **g** tro anailigidh ri /skr'ɿɾjv/ *sgrìobh* gr. àithn., SG **scríbaid** : DIL s.v. ; faic § 7.7.3.2(i)), ach teachdail àbhaisteach /L'ɿaɿ.us/ *leubhas*, agr. /L'ɿaɿ.uk/ *leubhadh* ; /Lã:fi/ *lámh-thuaigh* gin. (agus /Lã:finən/ *lámh-thuaighnean* iol.) de /Lã:huk/ *lámh-thuagh* ainr., cf. SG ain. **lám-thúag** (DIL s.v. 'lám'). Tha an suidheachadh an Gl. a thaobh an stiuic bho SG **scríb-** neo-sheasmhach ; sa

ghnìomhair àithneach cluinnear an dà chuid /skr' [iɣ]v/ agus /skr' [iɣ]/ *sgriobh*, san teachdail àbhaisteach gheibhear a-mhàin /skr' [iɣ].us/ *sgriobhas* mar a bhitheadh dùil, san teachdail ann am freagairtean aontach fhuaras /skr' [iɣ].i/ leis an t-suathach bhileach air tuiteam às fiù 's ron /-i/ gun bheum, ach air an làimh eile cluinnear /skr' [iɣ]vinɣn/ *sgriobhaidhnean* ainr. iol., agus /skr' [iɣ]vix'ɣ/ *sgriobhaiche* ainr., na dhà mu dheireadh seo leis an t-suathach bhileach air a ghleidheadh.

Tha Borgstrøm (1941 : §152(a)) a' sealltainn eisgeachd eile don riaghailt :

'When the unstressed vowel is followed by a palatal consonant which is not a spirant, the result is usually *u* + palatal consonant, e.g. *Na:üt'* "enemy" *nàmhaid* ; but when the *u* can form a diphthong with a preceding short vowel, the unstressed vowel takes the timbre *i* (so at least usually in Red P[oint] and Aultb[ea]) : [au] *in'* "river" *abhainn* ; *k'ou]* *ir'* "help" *cobhair*.'

Tha a' chiad phàirt de na sgrìobh Borgstrøm an seo fìor a thaobh Gl., far an cluinnear, a bharrachd air /Nǃ:.ut'/ *nàmhaid* ainr., SG tabh. **námait** (DIL s.v. 'nama(e)'), a leithid : /a:.us't'/ *àbhaist* ainr., cf. MG **abaise**, cuideachd **ábaise** ; /ɣ:.ur'/ *adhbhair* gin. agus iol. de /ɣ:.ur/ *adhbhar* ainr., SG **adbar** (DIL s.v.) ; /ě:.uN'/ *àmhainn* ainr. 'AN OVEN' (gun fhreumh-eòlas soilleir) ; /k^hǃ:.uN'/ *cùmhainn* gr. àithn. ('SPARE, SAVE'), bt. 'caomhain', cf. NGE 'caomhnaim' (Dinneen s.v.), MG **caemnaid** (DIL s.v.) ; /tě:.ur'/ *dàmhair* ainr. ('RUTTING') SG **dam-gaire** 'a bellowing or roaring of a stag' (DIL s.v.), /ǃa₁.ur'/ *ìomhair*, gin. de /ǃa₁.ur/ *ìomhar* ainr. dil. ('IVOR'), dh'fhaodadh SL cusp. **Ívar** (le *í* shrònaich). Ach san dara pàirt de na chuir Bòrgstrøm an cèill an seo tha e a' dèiligeadh ri còmhlain fhuaimreagach mar [aǃɪ] ann an [aǃɪŋ] *abhainn* ainr., [o_ɣ ǃɪ] ann an [k^ho_ɣ ǃɪ^j] *cobhair* ainr., agus chan urrainnear gabhail ris a' mhìneachadh aige gur e dà fhoghar a tha againn anns na h-eileamaidean [aǃ] agus [o_ɣ ǃ] sna faclan seo. Oir tha na h-eileamaidean seo gu math nas giorra na dà-fhoghar, agus iad gun a bhith ach beagan nas fhaide na aon-fhoghar goirid ; agus, mar a chaidh a mhìneachadh ann an § 5.10.2, feumar na

¹²⁷⁷ rounding

còmhlain a tha ann a thuigsinn mar fhuaimreig + leth-fhuaimreig /u/ + /i/ : /auiN'/ *abhainn* ainr., /k^houir'/ *cobhair* ainr. (agus faic § 5.10.4 airson tuilleadh eisimpleirean).

(ii) Tha seann **-eba-**, **-ebo-** sa chumantas a' toirt mar iar-riochd an dà chuid /-e.u-/ (mar as trice am Mealabhaig), agus (Mealabhaig agus t. deas) /-(i)ɔ.ɣ-/ (còmhla ri /-(i)ɔ.ɔ-/ no /-(i)ɔ.u-/ no (ann an co-thadhal ri bileach) /-iɔ.ɣ-/ : /fiɔ.ɣs/ *feabhas* ainr., SG **febas** (DIL s.v.); /L'e.ur/ agus /L'jɔ.ur/ *leabhar* ainr., SG **lebor** (DIL s.v.); /s'jɔ.ɔk/ *seobhag* ainr., bt. 'seabhag' (*Falco peregrinus* 'PEREGRINE FALCON') SG **sebac**, **seboc** (cf. SB 'heafoc') (DIL s.v. 'sebac'); /t^hre.uk/ agus /t^hrjɔ.ɔk/ *treabhadh* agr., SG **trebad** (DIL s.v.); /t^hrjɔ.ɔr'/ *treabhair* ainr. ('AN OUTBUILDING') MG **trebaire** 'farmer's requisites' (DIL s.v.). Ann am /meyɣr'/, cuideachd /mjiɣɣr'/, *meadhair* ainr. (bt. 'meomhair') ('MEMORY') SG **mebuir**, MG **mebar**, **memor** (DIL s.v. 'mebair'), fhuaras /y/ gu h-eadar-fhuaimreagach mar thoradh air dichoslachadh nam bileach. 'S e /-ě.u-/ as trice a gheibhear bho sheann **-ema-**, **-emo-** : /Rě.ur/ *reamhar* br., MG **remor** (DIL s.v.); /s'L'ě.uN'/ *sleamhainn* br., MG **slemon**, **slemain** (DIL s.v. 'slemon'); an eileamaid shònrachaidh san ainm-àite /pati 'xrě.u/ *Badaidh 'Chreamha* ('THE LITTLE CLUMP OF THE WILD GARLIC') cf. MG gin. sg. **crema** (DIL s.v. 'crem'). Chualas /-(i)š.i-/ ann an /t'š.in'/, /t'jš.in'/ *deamhain* ainr. sg. ('DEVIL'), SG **demon** (DIL s.v.) (ach cluinnear /t'šju.nɣn/ *deamhnan* còmhla ri /t'š.in'ɣn/ *deamhainean* mar riochd iolra air an fhacal seo).

(iii) Chan eil seann fhuaimreagan fada ag atharrachadh : /ka.al'/ *gabhail* agr., SG cusp., tabh. sg. **gabáil** (DIL s.v. 'gabál'); /fa:ka.l'/ *fàgail* agr., SG **fácbáil** (DIL s.v.); /t^hoka.l'/ *togail* agr., MG **tócbáil**, nas tràithe **tocbál**, **tucbál** (DIL s.v. 'tócbáil'); /tu.an/ *dubhan* ainr. ('A FISHING-HOOK') MG **dubán** (DIL s.v.).

Buaidh aig fuaimean-‘r’ aig toiseach facail

11.2.2.3 Mar a tha Borgstrøm (1940 : § 293, 1941 : § 153) a’ cur an cèill, bidh fuaimean-‘r’ aig toiseach facail gu tric ag atharrachadh fuaimreag bheulaibh le beum a bhitheas gan leantainn, gu bhith na fuaimreig neo-bheulaibh.

(i) An dèidh /R/ tha seann **i** fhada (air a leantainn an dà chuid le consan palataichte no neophalataichte) a’ mairsinn mar /i:/ : /Ri:/ *rìgh* ainr., SG **rí, rí** (DIL s.v.) ; /Ri:ɔxk/ *righeachd* ainr., bt. ‘rìoghachd’, SG **rígdacht** (DIL s.v.) ; /Ri:viN’/ *ribhinn* ainr., cuideachd /Ri:viN’/ *rìoghainn* ainr., a rèir coltais bho SG **rìgan, rìgain** leis a’ chèill ‘a queen or noble lady’ (DIL s.v.) ; /Rĩ:ntar’ɣn/ (CNC) *rìondairean* ainr. iol. (‘PURLINS’), BA **rind, reen** (‘a strip or slat of wood’ CSD s.v. ‘rind’). A thaobh seann **i** ghoirid ro shuathach palataichte ro-chonsanach, far am bite an dùil ri /i:/ fhada mar iar-riochd tro fhadachadh co-leasachail¹²⁷⁸, tha e coltach gu bheil an cinneachadh neo-sheasmhach, m.e. cluinnear an dà chuid /Ri:nɣ/ agus /R[ũi]nɣ/ *ruighne* br. coim. (‘TOUGHER’) bho MG coim. ***rigniu**, cf. MG ain. iol. **rigne** (DIL s.v. ‘rigin’), le /i:/ fhada no dà-fhoghar /[ũi]/. Tha an seann dà-fhoghar **ia** a’ toirt /[iɣ]/, /[ĩɣ]/ : /R[iɣ]skɔx/ *riascach* br. (‘TOUGH AND ROOTY’ de thalamh) MG **riascach** ‘marshy’ (DIL s.v.) ; /R[iɣ]SLɣk/ *riasladh* agr. (‘THRESHING ABOUT, CONTORTIONS’) cf. dh’fhaodadh SG **ríastrad** ‘the act of contorting ; a distortion’ (DIL s.v.) ; /Rĩ[ɔ]n/ *rian* ainr., SG **rían** ‘way, manner, ... power (of action)’ (DIL s.v.).

(ii) An dèidh /R/ bho */R’/, tha seann **i** ghoirid uaireannan air a gleidheadh mar /i/. Fhuaras eisimpleirean den chinneachadh seo mar a leanas : ro bhileach : /Ripakɔx/ *ribeagach* br. (‘TATTERED’), cf. NGE ‘ribeog’ le ciallan ‘a tatter, a tassel, a fringe’, bho MB **riban** a rèir MacBain s.v. ‘ribeag’ ; ro hiatas (bho sheann shuathach palataichte) : /Ri.i/ *righe* agr. (‘STRETCHING ; LAYING OUT A BODY’) SG **rigid** (DIL s.v.), cuideachd /Ri.itar’ɔxk/ (agus /Ri:tar’ɔxk/) *righeadaireachd* agr. (‘REACHING OR STRETCHING OUT FOR A THING’) ; ro /x/ : /Rixk/ ([r^YI^Yxk]) *riochd* ainr. (‘APPEARANCE’), SG **richt** (DIL s.v.) (ach cf. [m^Y’r^Yxk] /mɣ’rɣxk/ *mo riochd* ro-sheilbh. + ainr. ; ro /k’/ agus /N’/ (ann am faclan-iasaid deireannach) :

¹²⁷⁸ where one would expect long /i:/ as reflex through compensatory lengthening

/Rik'x/ *rige* ainr. (caora fhireann leth-spothte no le aon mhagairle gun tuiteam) BA **rig** ;
/R ĩN'g'xk/ *ringeadh* agr., B **ring** gr.

(iii) An dèidh /R/ bho */R'/, tha seann **i** no **e** ghoirid gu tric air an atharrachadh gu /u/ no /u/ : /RUY'/, /RUY'/ *ruith* agr., SG **rith**, **riuth** (DIL s.v. 'rith'), MG **ruthid**, **ruithid** 'variant form of rethid') (DIL s.v. 'ruithid'), cuideachd (le gin. agus le iol. den agr.) /εx 'ruhi/ *each-ruithe* ainr. ('A RACEHORSE'), agus /RUhin/ *ruithean* ainr. iol. ('RUNS, SEEPAGE CHANNELS' sa mhonadh) ; /RU.iN'/ *ruighinn* br. ('TOUGH') MG **rigin** (DIL s.v.) ; /'RUuk'x mĩ/ *ruige mi* gr. teachd. (bt. 'ruigidh mi') cf. SG làth. 3 sg. pròtatonach **-ric(c)** (Strachan 1949 : 98) (ach chan eil am freumh-eòlas soilleir ann an /RU.iN'/ *ruighinn* agr. 'REACHING', cf. SG 'ríchtu', MG 'ríchtain' : DIL s.v. 'ríchtu'). Gheibhear an dà chuid /ũ/ agus /o/ ro /N/ ann an saor-chaochlaideachd ann an /RũNak/, /RONak/ *rionnag* ainr., SG **rind** 'a constellation, star' (DIL s.v.), agus ann an /RũNɔx/, /RONɔx/ *rionnach* ainr. (*Scomber scombrus* 'MACKEREL'), bho ***rindach** a rèir Oftedal 1956 : 78, faic cuideachd C. Ó Baoill 1994 : 190.

(iv) An dèidh /R/ bho */R'/, tha seann **i** no **e** ro chonsan neo-phalataichte no ro sheann hiatas a' toirt /j/ no /jɔ/ fa leth : /nʏs 'Rjũ.u/ *nas riomha* br. coim. (bt. 'nas reamhra'), am beachd Borgstrøm (1941 : 82 §26.1) bho SG ***rimu** ; /Rjɔ.ɔk/ *reodhadh* ainr., SG **réud**, NGT 'reódh' (DIL s.v. 'reód') ;

(v) An dèidh /R/ bho */R'/, tha seann **e** ghoirid ro chonsan palataichte a' cinneachadh gu /ε/, /ɛ̃/ : /REk^h/ *reic* agr., SG **reic(c)** (DIL s.v.) ; /REhʏ/ *reithe* ainr., MG **rethe** (DIL s.v. 'reithe'). Fhuaras /ɛ̃/ bho sheann **e** ghoirid ro chonsan neo-phalataichte sa chòmhlán **-emo-** ann an /Rɛ̃.ur/ *reamhar* br., MG **remor** (DIL s.v.).

(vi) An dèidh /R/ bho */R'/, tha seann **e** fhada ro shuathach palataichte a' toirt /ε:/ ann an /RE:/, /RE:/ *rèidh* br. (neo-shèimhichte agus sèimhichte), SG **réid** (DIL s.v.). Ro sheann bhileach palataichte gheibhear /e/ mar iar-riochd ann an /RE:m/ *rèim* ainr. ('SELF-CONTROL') SG **réim(m)** 'course, manner, way' etc. (DIL s.v.) ; ro sheann bhileach neo-phalataichte gheibhear /ɿiɔ/ ann an /Rɿiɔp/ *reub* gr. àithn., SG **répaid** (DIL s.v.).

(vi) An dèidh /r/ bho */r'/, aig toiseach facail (far nach e eisimpleir de shèimheachadh sioncronach a tha ann), gheibhear /e/ bho sheann e ro g ann an /re.ɣk/, /xɑ tre.ɣk/ *reaghadh, cha d'reaghadh* gr. cumh., cf SG cumhach 3 sg. **-regad** (DIL s.v. 'téit'). Cluinnear cuideachd /rɛxɣk/ *rachadh*, /xɑ 'trɛxɣk/ *cha d'rachadh* gr. cumh.; far an cuala Børgstrøm (1940 : § 312.10, td. 233) an t-aon riochd ann an Uibhist a Tuath tha e ga bhunachadh ann an SG **-regad** cuideachd, agus ga mineachadh mar a leanas :

'In most dialects [of the Hebrides] e has given a after the non-lenited R in the dependent form (xa, ġə^N etc.) Raxəɣ, and this a has been introduced into the independent form raxəɣ. Only in N. Uist do we find ræxəɣ; in the dependent form ɟə is inserted in order to avoid the non-lenited R which is incompatible with the vowel æ, e.g. xa ɟə 'ræxɣy "would not go".

Chan eil mi a' tuigsinn an tuairisgeil seo aig Borgstrøm. Anns a' chiad àite, tha Borgstrøm fhèin a' sealltainn eisimpleir de [æ] a' leantainn /R/ neo-shèimhichte ann an 'Ræhǝ "a ram"' (1940 : 134). San dara àite, dh'fhaodadh na riochdan a tha sa chùis a bhith a' bunachadh ann am MG cumhach 3 sg. **no ragad, -rachadh**, NGT cumh. 1 sg. **do raghainn, do rachainn** (DIL s.v. 'téit'; O'Rahilly 1931b : 117); ged a dh'fheumar aideachadh gu bheil seo a' fàgail an atharrachaidh a > /ɛ/ gun a mhineachadh.

(vii) An dèidh /r/ bho */r'/, sa chòmhlán /t^hr/ aig toiseach facail, bidh e coltach gu bheil seann i no e ghoirid a' toirt /j^u/ : ann an /trj^uk/ *driug* ainr. ('METEORITE; MISFORTUNE'), dh'fhaodadh bho MG **draic, drec, dric** 'Dragon' (DIL s.v. 'draic'); agus ann an /t^hrj^u.u/ *triubha* no *triumha* br. (bt. 'treas') mas ann a' bunachadh ann an riochd MG ***trimtha vel sim** a tha e, cf. NGT 'trimedh' : DIL s.v. 'trímad'. Bho sheann e sa chòmhlán **-eba-** gheibhear an dà chuid /e/ agus /j^o/ ann an /t^hre.uk/, /t^hrj^o.ɔk/ *treabhadh* agr., SG **trebad** (DIL s.v.); le fadachadh co-leasachail (agus srònachd neo-eachdraidheil) tha an dà chuid /ɛ:/ agus /j^o/ againn ann an /t^hrɛ:L^hɑ/ *treamhla* ainr., cuideachd /t^hrj^o:L^hɑ/ *treòmhla*, bt. 'treamhlaidh' ('A BAD COLD, A "BUG"') cf. MG **treblait** 'tribulation, illness' (DIL s.v.). Bho sheann é fhada gheibhear sa chumatas /e:/ no /jⁱɑ/ : /t^hre:t/ *treud* ainr., SG **trét** (DIL s.v.); /t^hre:n/ *treun* br., MG **trén** (DIL s.v.); /trjⁱɑ.xk/ *dreuchd* ainr., SG **drécht** (DIL s.v.); ach tha seann é ro hiatus a'

cinneachadh gu /ʒ:/ ann an /tʰrʒ:hi/ *tròimhthe* riochd. roi. 3 sg. boir., bt. ‘troimhe’ cf. SG **tree**, **trée**, **tre(i)the**, **tréthi**, MG cuideachd **trempi**, **troimpi** ; agus ann an /tʰrʒ:hʁ/ *tròmhta* 3 iol. bt. ‘tromha’ cf. SG **treu**, **tréu**, MG cuideachd **trempu**, **trompa**.

(vii) An dèidh /r/ bho */r'/, sna còmhlain /kr/, /kʰr/ aig toiseach facail, tha seann **e** ghoirid uaireannan a' toirt /ʁ/, /ʁi/ : /krʁmʁNʁn/ *greimeannan* ainr. iol. ('BITES, PAINS') SG **gremman**, NGT **gremanna** (DIL s.v. 'greimm'); /krʁmix'/ *greimich* gr. àithn., MG **gremmaigid** (DIL s.v.); /krʁim/ *greim* ainr. sg., SG **greimm** (DIL s.v.), na riochdan /kʰrʁt'/ *creid* gr. àithn., SG **cretid** (DIL s.v. 'creitid'), cuideachd /kʰrʁt's'in'/ *creidsinn* agr.

Airson /i/ bho sheann **u** ann am faclan far an robh seann **u** ri fhaighinn eadar **r** (mar an dara eileamaid de chòmhlan) agus consan palataichte, faic § 11.2.1.2 shuas.

11.3 Dà-fhogharachadh agus fadachadh fhuaimreag

Chaidh tuairisgeul sioncronach a thoirt air dà-fhogharachadh agus fadachadh fhuaimreag san earrainn air morfa-fòn-eòlas, §§ 10.5-10.8 ; an seo nithear beachdachadh air an fheinimean bho shealladh diacronach.

Tha seann fhuaimreagan le beum air an dà-fhogharachadh no air am fadachadh : ro sheann shònaraich neo-shèimhichte aig deireadh facal no air an leantainn le consain eile ; ro sheann shuathaich eadar an fhuaimreag agus consan eile.

11.3.1 Ro shònaraich neo-shèimhichte

Faodar geàrr-chunntas a thoirt air a' chinneachadh (mar a gheibhear e sa chumantas) mar a leanas : Tha seann fhuaimreag ghoirid ro **m**, **n(n)**, **l(l)** neo-phalataichte sa chumantas a' cinneachadh na dà-fhoghar-'u' ; tha seann **u** air a fadachadh gu /u:/ ; tha seann **i** a' cinneachadh gu /u:/ no /ju:/ ; gu h-ainmrig tha **e** air a fadachadh gu /e:/, agus **o** gu /ɔ:/ no /u:/ . Tha seann fhuaimreag ghoirid ro **m**, **n(n)**, **l(l)** palataichte sa chumantas a' cinneachadh na dà-fhoghar-'i' ; tha seann **i** air a fadachadh gu /i:/ ; gu h-ainmrig tha **e** agus **o** a' cinneachadh gu /i:/ ; gu h-ainmrig

tha **u** a' cinneachadh gu dà-fhoghar /_lu_i/. Tha a h-uile seann fhuaimreag ro sheann **r(r)** (neo-phalataichte agus palataichte) a' cinneachadh na fuaimreig fhada.

11.3.1.1 Ro **m(m)**, **n(n)**, **l(l)** neo-phalataichte :

a > /_lau_l/, /_leu_l/ (faic § 4.16.4.1), m.e. /_lau_lL^h/ *allt* ainr., SG **alt**, **allt** 'height, cliff' (DIL s.v.) ; /_leu_lm/ *àm* ainr., MG **amm** (DIL s.v.).

e : (i) ro **m(m)**, **n(n)** neo-phalataichte ; ro **l(l)** neo-phalataichte agus a' leantainn consan bileach : > /_leu_l/, /_leu_l/ (faic §§ 4.16.4.2, 4.16.4.5), m.e. /k_l'_leu_lN/ *gleann* ainr., MG **glenn** (DIL s.v.) ; /p_leu_lL^hŕN'/ *Bealltainn* ainr. dil. ('MAY') MG **Bel(l)taine** (DIL s.v.) ; /m_l'_leu_lL/ *meall* ainr., SG **mell** (DIL s.v. '1 mell') ; /tr_l'_leu_lm/ no /tr_l'_leu_lm/ *dream* ainr. ('PEOPLE' : facal sgrìobtarail) (ach 's e /tre:m/ am fuaimneachadh a chluinnte gu tric aig a' ghinealach roimhe) SG **drem(m)** (DIL s.v.) ;

(ii) ro **m**, **n(n)** neo-phalataichte ; ro **l(l)** neo-phalataichte agus a' leantainn consan neo-bhileach : > /_lou_l/, /_lou_l/ (faic § 4.17.4.1), m.e. /k_l'_lou_lL/ *geall* ainr., SG **gell** (DIL s.v.) ; /s_l'_lou_lL^hŕN'/ *sealltainn* agr., cf. SG **sellad** (DIL s.v.), cuideachd /ŕ^h'_lou_lL^hŕN'/ *a shealltainn* roi. + agr.

e > /e:/ gu h-ainmig (faic § 4.3.5.10), m.e. /tre:m/ *dream* ainr. ('PEOPLE' : facal sgrìobtarail) (ach aig daoine as òige cluinnear /tr_l'_leu_lm/ no /tr_l'_leu_lm/) SG **drem(m)** (DIL s.v.).

o > /_lau_l/ (faic § 4.16.4.7), m.e. /k^h'_lau_lL/ *call* ainr. & agr. ('LOSS') SG **coll**, cuideachd **call** (DIL s.v. '2 coll') ; /k^h'_lau_lL^hŕN'/ *calltainn* ainr. (*Corylus avellana* 'HAZEL') SG **coll**, cuideachd **call** (DIL s.v. '1 coll').

o > /_lou_l/ (faic § 4.17.4.1), m.e. /p_lou_lN/ *bonn* ainr., MG **bonn**, **bond** (DIL s.v. 'bonn').

o > /o:/ gu h-ainmig (faic § 4.5.7.4), m.e. /k^hʒ:spat'/ *connspaid* ainr., cf. NGE 'conspóid', MG **conspóid** (DIL s.v.).

o > /u:/ (faic § 4.17.4.7), m.e. /k^hũ:d^hraɣ'/ *contraigh* ainr., MG **contract** (DIL s.v.) ; /k^hũ:m/ *cùm* gr. àithn., cf. SG làth. 3 sg. **congaib**, nas fhadalaiche **congaid**.

u > /u:/ (faic §§ 4.7.7.4, 4.7.7.13), m.e. /pũ:Nt/ *punnd* ainr. ('POUND' de chuideam) MG **punt** (DIL s.v.); /Lũ:N/ *lunn* ainr., SL **hlunnr**.

i > /i:/, /u:/ (cf. § 11.2.1.4, agus faic § 4.7.7.9), m.e. /ĩũ:mpix'/ *iompaich* gr. àithn., MG làth. 3 sg. **impaíd, impaigid** (DIL s.v. 'imm-sói'); /p^hr'ĩũ:sʁ/ *prionnsa* ainr., NGT 'prinnsa' ('English or Romance loan-word': DIL s.v.); /L'ũ:N/ *leann, lionn* ainr., SG **linn** (DIL s.v. '2 linn'); /t^hũ:Ntan/ *tionndan* agr., bt. 'tionndadh', SG **tintúd**, nas fhadalaiche **tin(n)tód, -ád** (DIL s.v. 'tintúd').

11.3.1.2 Ro **m(m), n(n), l(l)** palataichte :

a > /ɑi/ (faic § 4.10.4.1), m.e. /x_ɪɑi_m/ *chaim* br. gin. fir., /k^hɑi_Nʔ/ *cainnt* ainr., MG **caint** (DIL s.v. 'cainnt'); /ʁ^hɑi_Ng'/ *an Fhraing* ainr. dil., MG cusp. sing. **frainc** (DIL s.v. '2 franc'); /s_ɪɑi_L/ *sail* ainr. ('FAT' air neach) MG **sail** 'salted meat, esp[ecially] bacon' (DIL s.v.).

a > /ui/ gu h-ainmig (faic § 4.14.4.1), m.e. /ui_Lʔ^h/ *uillt* ainr. gin. sg., ain. iol., SG gin. sg. **ailt** (DIL s.v. 'alt' leis a' chèill 'height, cliff'); /p_ɪui_L/ *buill* ('MEMBERS, ITEMS') iol. de /p_ɪɑu_L/ *ball* ainr., SG ain. iol. **baill, boill** (DIL s.v. 'ball').

a > /ɪʁi/ (faic § 4.15.4.1), m.e. /k^h_Lɪʁi_N/ *cloinn* ainr. (le ginearalachadh den tabh.) SG tabh. sg. **claind** (DIL s.v. 'clann'); /k^h_Lɪʁi_Lʔ^hix'ʁn/ *coilltichean* ainr. iol., MG ain. iol. **caillti** (DIL s.v. 'caill'); /t_ɪʁi_L/ *doill*, iol. de /t_ɪɑu_L/ *dall* ainr., SG **dall** (DIL s.v.); /k_ɪʁi_L/ *Goill* ainr. iol., SG ain. iol. **Gaill** (DIL s.v. 'Gall').

e > /ei/ gu h-ainmig (faic § 4.12), m.e. /k'ei_N/ (fuaim. caoch.) *geinn* ainr. ('A WEDGE') MG ain. sg. **genn** agus **geinn** (DIL s.v. 'genn').

e > /ɪʁi/ (faic § 4.15.4.5), m.e. /kr_ɪʁi_m/ *greim* ainr., SG **greimm** (DIL s.v.); /k'ɪʁi_N/ (fuaim. caoch.) *geinn* ainr. ('A WEDGE') MG **ge(i)nn** (DIL s.v. 'genn').

e > /i:/ (faic § 4.4.5.4), m.e. /s'ĩ:N/ *seinn* agr., SG **seinnid** (DIL s.v.).

o > /ɑi/ gu h-ainmig (faic § 4.10.4.1), m.e. /k^hɑi_L/ *caill* gr. àithn., MG **coillid** (DIL s.v. '1 coillid'), cuideachd /k^hɑi_Lʔ^h(ʁ)/ *caillt(e)* rgc., cf. MG gin. sg. **coillte** (DIL s.v. 'collud').

o > /ʃi/ gu h-ainmig (faic § 4.13), m.e. /kʰʃiʃas/ *coinnseas* ainr. ('CONSCIENCE') cf. NGT **a choinsēis** ('Engl[ish] loanword' : DIL s.v. 'coinsias').

o > /ui/ (faic §§ 4.14.4.1), m.e. /puiL/ *buill* ('MEMBERS, ITEMS') iol. de /pauL/ *ball* ainr., SG ain. iol. **baill, boill** (DIL s.v. 'ball').

o > /ʝi/ (faic § 4.15.4.1), m.e. /prʝiN/ *broinn* ainr. (le ginearalachadh den tabh.) SG tabh. sg. **broinn** (DIL s.v. 'brú'); /ʝiLʰ/ *oillt* ainr. ('HORROR') MG **oilt** (DIL s.v.).

u > /ui/, /ʝui/ (faic §§ 4.14.4.1, 4.14.5.1), m.e. /pʝuiN/ *buinn* ainr. iol., SG ain. iol. **buinn** (DIL s.v. 'bonn'); /kʰLʝiNʰ/ *chuintinn* agr., cf. MG **cluinsin** (DIL s.v.).

u > /ʝi/ gu h-ainmig (faic § 4.15.4.1), m.e. /tʰʝiL/ *toill* gr. àithn. ('DESERVE' de pheanas) MG **tuillid** (DIL s.v. 'do-slí').

u > /i/ gu h-ainmig (faic § 4.4.5.5), m.e. /ʝiN/ *innseann* ainr., bt. 'uinnseann' (*Fraxinus excelsior* 'ASH') MG tabh. sg. **uindsind** (DIL s.v. 'uinnius').

i > /i/ (faic § 4.4.5.3), m.e. /pʝiN/ *binn* br. ('MELODIOUS') SG **binn** (DIL s.v.); /fiL/ *fill* gr. àithn., SG **fillid** (DIL s.v.).

i > /ʝi/ gu h-ainmig (faic § 4.10.4.5), ann an /nʝs ʰmʝiLʰsʝ/ *nas mailse* (CNC), coim. de /mʝlʰisʝ/ *meilis* br. ('SWEET'), bt. 'nas mìlse', MG **millsiu** (DIL s.v. 'mìlis').

i > /ʝui/ gu h-ainmig (faic § 4.14.5.6), m.e. /rʝuiN/ *rinn* riochd. roi. 1 iol., SG **frinn** (Th. § 433).

11.3.1.3 Ro r(r) (neo-phalataichte agus palataichte).

a > /a/ (faic § 4.1.5.3), m.e. /pa:R/ *bàrr* ainr., SG **barr** (DIL s.v.); /pa:Rt/ *bàrd* ainr., MG **bard** (DIL s.v.); /ʝda:RNʝ/ *an dàrna* br., MG **darna** (DIL s.v.).

a > /u/ (faic § 4.7.7.8), m.e. /kʰu:RN/ *cùirn* gin. is iol. de /kʰa:RN/ *càrn* ainr. ('A CAIRN'), SG gin. sg., ain. iol. **cairn** (DIL s.v. 'carn').

e > /a:/, /iɑ:/, /ɛ:/ (faic §§ 4.1.5.5, 4.2.6.2), m.e. /kʰa:R/ *ceàrr* br., MG **cerr** (DIL s.v.); /fʝa:RNʝ/ *feàrna* ainr., MG **fern** (DIL s.v.); /pɛ:RN/ *beàrn* ainr., SG **bern** (DIL s.v.);

/mɛ:rɫɔx/ *mèirleach* ainr., SG **meirlech** (DIL s.v.) ; /nɣ 's'ɛ:r/ *nas fheàrr* br. coim., /nɣ 'pɛ:r/ *na b' fheàrr* br. coim., SG **ferr**.

e > /e:/ no /jɣ:/ (faic §§ 4.3.5.13, 4.9.7.8), ma tha /pɛ:r(ɣ)/, /pʲɣ:r(ɣ)/ (fuaimneachaidhean caoch.) *beurr(a)* br. ('ALERT, ACUTE'), a' bunachadh ann am MG rgc. 'berrtha' 'shaven, well-trimmed' (DIL s.v. 'berraid'), ach bhite an dùil ri riochd mar */pɛ:r^h/ no */pʲɣ:r^h/ bhon seo.

o > /ɑ:/ (faic § 4.1.5.3), m.e. /fɑ:rɫɔs/ agus /fɑ:l'ɔs/ *fàirleus* ainr. ('CHIMNEY VENT') MG **forlés** (DIL s.v.).

o > /ɔ:/ (faic § 4.5.7.3), m.e. /k^hɔ:r/ *còrr* ainr. ('MORE, EXCESS') is dòcha bho SG **corr** 'tapering, pointed, ... strange, ... odd' (DIL s.v. '1 corr') ; /pɔ:rt/ *bòrd* ainr., MG **bord** (facal-iasaid bho SB) (DIL s.v.) ; /tɔ:RN/ *dòrn* ainr., SG **dorn** (DIL s.v.) ; /ɔ:rɫɔx/ *òirleach* ainr., MG **ordlach** (DIL s.v.).

o > /u:/ (faic § 4.7.7.7), ann an /tu:rt/ *dùrd* ainr. ('A WORD, SOUND') MG **dord** 'humming, ... intoning' (DIL s.v.).

u > /u:/ (faic § 4.7.7.4), m.e. /pu:rt/ *bùird* gin. agus iol. de /pɔ:rt/ *bòrd* ainr., MG **buid** (DIL s.v. 'bord') ; /tu:RN/ *dùirn* gin. is iol. de /tɔ:RN/ *dòrn* ainr., MG gin. sg., ain. iol. **duirn** (DIL s.v. 'dorn') ; /pũ:nt/ *punnd* ainr. ('POUND' de chuideam) MG **punt** (DIL s.v.) ; /u:rt/ *ùird* gin. agus iol. de /ɔ:rt/ *òrd* ainr., MG ain. iol. **uird** (DIL s.v. 'ord(d)').

i > /u:/ (faic § 4.7.7.9), m.e. /k^hu:r/ *ciùrr* gr. àithn. ('HURT') MG **cirrid**, **cirraid** 'mangles, maims' (DIL s.v. 'cirrid').

ö (Pedersen 1913 : § 238) > /u:/ (faic § 4.7.7.8), m.e. /u:RNi/ *ùrnaigh* ainr., SG **airnigde**, **irnigde**, **ernigde** (DIL s.v. 'airnigde').

Chan eil an fhuaimreag air a fadachadh an Gl. ann an faclan far an robh i air a leantainn le seann **rt**, m.e. /k^hɛrst/ *ceart* br., SG **cert** (DIL s.v.), /k^hɛrst(ɣ)/ *ceirt(e)* ainr., MG **ceirtle** (DIL s.v.). Ann am faclan san robh an fhuaimreag air a leantainn le SL **rǫ**, gheibhear fadachadh uaireannan, m.e. /kɑ:Rɣk/ *gàrradh* ainr. ('balla criche de chlachan no de dh'fhàl', 'A DYKE') SL cusp. **garǫ** (faic Cox 1992 : 138) ; ach ann an cuid de dh'fhaclan gheibhear còmhlan

svarabhakti, m.e. /m₁ɔrɔ₁ɣan/ *morghan* ainr. ('SHINGLE, GRAVEL'), am beachd Cox (1992 : 139) 'from O[ld] N[orse] *morð* "crowd, large quantity, great amount" + a Gaelic suffix *-an*'.

11.3.1.4 Ann an àireimh bhig de dh'fhaclan gheibhear cinneachadh eisgeachdail :

Ro **m**, **n(n)**, **l(l)** neo-phalataichte :

e > /₁ǣ₁/ (faic § 4.10.4.4), m.e. /₁ǣ₁ɣ/ *eang* ainr., SG **eng** 'track, trace' (DIL s.v. '1 eng'); /s'₁ǣ₁N'g'/ (t. deas : fuaim. caoch.) agus /s'₁ǣ₁ɣ/ (M.) *seang* br., SG **seng** (DIL s.v.); /str₁ǣ₁N'g'/ (t. deas), /str₁ǣ₁ɣ/ agus /str₁ǣ₁/ (M.) *sreang* ainr. ('STRING') SG **sreng** (DIL s.v.).

i > /i:/ (faic § 4.4.5.11), m.e. /₁ːmpi/ *impidh* ainr., SG **impód**, **impúd** (DIL s.v.).

i > /₁iɣ/ (faic § 4.18.4.4), ann an /₁iɣ₁rmaL't^h/ *iarmailt* ainr., SG **firmimint** agus san riochd cho-ghiorraichte¹²⁷⁹ **firmint**, NGT **fiormamhaint**, **iormamhuint** (DIL s.v. 'firmimint'); /t^h₁iɣ₁Lik'rk/ *tìodhlaigeadh* agr. ('A FUNERAL') MG **tindlucud** (agr., dh'fhaodadh bho 'do-indlaic') > **tidlacad** tro dhì-choslachadh (DIL s.vv. 'do-indlaic', 'do-indnaig', 'tindnacol') (DIL s.v.).

u > /₁ǔ₁/ (faic § 4.14.5.3), ann an /₁ǔ₁N'/ *dhuinn* riochd. roi. 1 iol., SG **dún(n)** (Th. § 435).

Eisgeachdan ro **m**, **n(n)**, **l(l)** palataichte :

o > /₁ǿ₁/ (faic § 4.16.4.4), m.e. /pr₁ǿ₁m/ *bram* ainr., cf. NGA 'braim' (Dw. s.v.), NGE 'broim', 'braim', 'braidhm', 'breim' (Dinneen s.v. 'broim'), MG **broimm** (DIL s.v.).

o > /₁ou₁/ (faic § 4.17.4.2), m.e. /k^h₁ou₁m/ *com* ainr., MG **coim**, nas fhadalaiche cuideachd **com**, 'body, breast, bosom' (DIL s.v.).

11.3.2 Ro shuathaich

11.3.2.1 Sa chumantas tha seann fhuaimreag ghoirid, a bha air a leantainn le còmhlan chonsan as e a' chiad eileamaid dheth suathach guthach, air a fadachadh no air a dà-fhogharachadh an uair a thèid an suathach a chall ; 's e sin, gu bheil còmhlain de leithid :

¹²⁷⁹ contracted form

fuaimreag ghoirid + suathach guthach + consan, a' cinneachadh gu : fuaimreag fhada no dà-fhoghar + consan.

Tha Borgstrøm (1940 : 206) ag ràdh, an uair a thèid suathach guthach a chall ann an còmhlain de leithid : fuaimreag + suathach + fuaimreag, gu faod an fhuaimreag le beum cinneachadh na dà-fhoghar ann an dualchainntean nan Eileanan an Iar deas air Na Hearadh ; m.e. ' [ãu₁-iN' ... "river" abhainn ; ... Barra L[ãu₁-ən ... "hands" làmhnan' (*op. cit.* 181, td. 144). Ach san t-suidheachadh seo an Gl., seach nach eilear a' ceadachadh dà-fhogharan goirid ann am fòn-eòlas na dualachainnt, thèid an còmhlain a gheibhear an dèidh don t-suathach a bhith air chall a mhineachadh mar chòmhlain : fuaimreag ghorid + leth-fhuaimreag + fuaimreag, m.e. /ɑ̃iN' / (còmhlain ri /ɑ̃.uN' /) *abhainn* ainr., SG cusp. tabh. sg. **abhainn** (DIL s.v. '1 ab') ; /Lãũɣn/ *lamhan*, bt. 'làmhnan', iol. de /Lãũɣ' / *làimh* ainr., SG cusp. **làim**, ain. sg. **lám**, nas fhadalaiche cuideachd **làim** (DIL s.v. 'lám') ; faic § 5.10.2 airson tuilleadh beachdachaidh.

Gu bunaiteach, bho na suathaich neo-phalataich 's iad dà-fhogharan-u no na fuaimreagan fada /ɔ:/, /o:/, /ɣ:/ a gheibhear ; bho na suathaich phalataichte (nam measg bilich a bha gu tùsail palataichte) 's iad dà-fhogharan-i a gheibhear.

11.3.2.2 Suathaich neo-phalataichte no neodrail :

a + b no **m** sèimhichte > /ɿɑ̃u₁/, /ɿẽu₁/ (faic § 4.16.4.1), m.e. /ɿɑ̃u₁rɣt/ (M.) *abhrad* ainr. ('EYELASH'), SG ain. sg. **abra**, cuideachd **abrat** le comharra ceist (DIL s.v. 'abra') ; /ɿẽu₁ran/ *amhran* ainr., bt. 'òran' MG **amrán** (DIL s.v.). Cuideachd /tẽ:ur' / *dàmhair* agr. ('RUTTING') SG **dam-gaire** 'a bellowing or roaring of a stag' (DIL s.v.), airson mineachaidh faic § 4.2.6.4.

a + b sèimhichte > /o:/ (faic § 4.6.7.2), m.e. /ko:Lɔx/ *gobhlach* br. ('FORKED, FORK-TAILED') MG **gablach** (DIL s.v.), cf. /ko:Lɔxan/ *gobhlachan* ainr. (*Forficula auricularia* etc. 'EARWIG'), cuideachd /ko:Lak/ *gobhlag* ainr. ('DIGGING FORK') MG **gablóg** (DIL s.v.).

a + d, g sèimhichte > /ɣ:/ (faic § 4.9.7.1), m.e. /ɣ:ur/ *adhbhar* ainr., SG **adbar** (DIL s.v.) ; /ɣ:rɣk/ *adhradh* agr., SG **adrad** (DIL s.v. '1 adrad') ; /pɣ:v/ *badhbh* ainr. ('boireannach olc,

beathach boireann olc’) SG **badb** (DIL s.v.) ; /Lʁ:rʁn/ *ladhran* ainr. iol., MG cusp. iol. **ladra** (DIL s.v. ‘ladar’) ; /fʁ:Lʁm/ *foghlam* ainr., SG **foglaím(m)** (DIL s.v. ‘foglaím’) ; /rʁ:nix’/ *roghnaich* gr. preit. (‘CHOSE, PREFERRED’), cf. NGE ‘roghnuightheoir’ ‘a chooser’ (Dinneen s.v.), MG **rogain** ainr. (DIL s.v. ‘rogu’).

SL **ja + ð** > /jɑ:/, /ɛ:/ (faic §§ 4.1.5.8, 4.2.6.6), m.e. /jɑ:rʁtʁL/, /ɛ:rʁtʁL/ *Eàrradal* ainr. dil. (ainm baile ‘ERRADALE’), ma tha seo a bunachadh ann an SL *jaðradalr, le *jaðra mar ghinideach. sg. den eileamaid shònrachaidh, ain. ‘jaðarr’, ‘edge ; border ; boundary’ (cf. Cox 1990 : 100-101).

SL **a + gn** > /ʁ:/ (faic § 4.9.7.6) ann an /Rʁ:nit’/ *Raghnaid* ainr. dil. (bt. ‘Raonaid’) (ainm pearsanta boireannaich, ‘RACHEL’) SL cusp. **Raghildi**.

SL **a + ð** > /u:/ (faic § 4.8.6.9), dh’fhaodadh ann am /fʉ:l’iN’/ *faoilinn* ainr. (‘raon ri taobh a’ chladaich’) (eileamaid ann an ainmean-àite, m.e. /ʁ ’nu:l’iN’/ an *Fhaoilinn* ann an Srath Gheàrrloch, ‘FAOLIN’) cf. GA ‘fadhail’ bho SL cusp. **vaðil**.

e (a’ leantainn m) + b sèimhichte > /ɛ:/ (faic § 4.2.6.2), m.e. /mɛ:rʁxkəN’/ *meamhrachdainn* agr. (bt. ‘meòmhrachadh’) (‘PONDERING’) SG **mebrugud** agr. (DIL s.v.), cf. SG **mebuir**, MG **mebar**, **memor** ainr. (DIL s.v. ‘mebair’). A thaobh /tʰrɛ:L^ha/ (fuaim. caoch.) *treamhla* ainr., bt. ‘treamhlaidh’ (‘A BAD COLD, A “BUG”’), cf. MG **treblait** ‘tribulation, illness’ (DIL s.v.), ach tha an riochd a chluinnear an Gl. a’ dol air ais, a rèir coltais, gu ***tremlá vel sim**.

e + b sèimhichte > /jɔ:/ (faic § 4.5.7.11), ann an /tʰrjɔ:L^ha/ (fuaim. caoch.) *treòmhla* ainr., bt. ‘treamhlaidh’ (‘A BAD COLD, A “BUG”’), cf. MG **treblait** ‘tribulation, illness’ (DIL s.v.) (faic shuas).

e + m sèimhichte > /jɛu/ (faic § 4.16.4.2), m.e. /s’L’jɛu_nix’/ *sleamhnaich* gr. àithn., MG **slemnaigid** leis a’ chèill ‘slips, slides’ (DIL s.v.).

e + d sèimhichte > /e:/ (faic § 4.3.5.10), ann am /me:k/ *meug* ainr. (M.) (‘WHEY’) SG **medc**, **medg** (DIL s.v.).

e + d, g sèimhichte > /ʁ:/, /jʁ:/ (faic §§ 4.9.7.3, 4.9.7.6), m.e. /krʁ:nʁʁs/ (fuaim. caoch.) *greadhnachas* ainr., a rèir MacBain cf. MG **grednach** br. (‘shouting, clamorous’ : DIL s.v.) ; /kl’ʁ:rix’/ *gleadhraich* ainr. (‘HUBBUB’) cf. SG **glegrach** br. ‘noisy, resounding, clamorous’

(DIL s.v.); /Rʁ:k/ *radhg* ainr. ('tadhail cabhagach', 'A HURRIED VISIT'), dh'fhaodadh SG **redg** 'Apparently a sudden impulsive movement ..., a start, dash, spring' (DIL s.v.); /Lʁ:mʁN/ *laghmann* ainr. (bt. 'leòmann') (larva agus imago de *Tineola biselliella*, *Tinea pellionella*, 'CLOTHES-MOTH'), a rèir coltais bho NGT **leghmann** (cf. 'ó leghmanaibh': DIL s.v. 'lémann'; faic cuideachd DIL s.v. 'legam') le di-phalatachadh den 'l-' aig toiseach faicil; /tʰʁ:LɔX/ agus /tʰjʁ:LɔX/ *teaghlach* ainr. (fuaimneachaidhean caoch.) SG **teglach** (DIL s.v.).

e + d sèimhichte (ro bhileach) > /jɔ:/ (faic § 4.6.7.4), m.e. /Lʲjɔ:p/ *leòb* ainr. ('A FLAP OF SKIN; A POUT, FUNNY FACE') SG **ledb** 'strip of skin or leather' (DIL s.v.).

e + ng sèimhichte > /ɛ:/ (faic § 4.16.4.2), m.e. /mɛ:Lɔn/ *meanglan* ainr., cf. NGE 'meanglán' (Dinneen s.v. 'meangán'), MG **benglán** (DIL s.v. 'bengan'), san fhacal seo bidh e coltach gun do chinnich an còmhlan **ng** na shuathach vèilearach /ɣ/ mus deach a chall.

i + g sèimhichte > /u:/ (faic § 4.7.7.9), ann an /tʰurɪtʰʁ/ *diùraide* ainr., (*Lepas anatifera* 'GOOSE BARNACLE'), bt. 'giodhran', 'giùran', MG **gigrann**, **giugrann**, nas fhadalaiche **gighra**, leis a' chèill 'a wild goose, a barnacle goose' (i.e. an gèadh *Branta leucopsis*) (DIL s.v. 'gigrann').

i + ng sèimhichte > /u:/ (faic § 4.8.6.4), ann an /ha ʰnũ:nʁ(k)/ *chan iongna(dh)*, /ha ʰpuʰ:nʁ(k)/ *cha b' iongna(dh)*, ('IT IS/WAS NO WONDER'), cf. SG **ingnad** ainr. 'a wonder, a marvel' (DIL s.v.).

o + b sèimhichte > /o:/ (faic § 4.6.7.2), m.e. /to:ɾɔn/ agus /to:ɾɔn/ *dobhran* ainr. ('OTTER', *Lutra lutra*), briathar a chluinnear a-mhàin gu h-ainmig oir 's e 'biast-dubh' an t-ainm cumanta, MG **dobrán** 'beaver (otter ?)' (DIL s.v.);

o + m sèimhichte > /ʃ:/ (faic § 4.5.7.4), m.e. /kʰʃ:Lʁ/ *còmhla* ainr. ('FRAME, DOOR-VALVE') MG **comla** (DIL s.v.); /ʁ ʰgʰʃ:ni/ *an-còmhnaidh* cgr., SG **i comnaidiu**, MG **i comnaidi** mar cgr. leis a' chèill 'always' (DIL s.v. 'comnaide'); /kʰʃ:ɾɔ/ *còmhradh* ainr., MG **comrád** (DIL s.v.); /tʃ:ɔL/ (le call a' chòmhlain **-mhn-** gu lèir) *Dòmhnall* ainr. dil., SG **Domnall** (DIL s.v.).

o + d, g sèimhichte > /o:/ (faic § 4.6.7.2), m.e. /po:ɾʁk/ *bodhradh* agr., NGT **bodhradh** (DIL s.v. 'bodrad'); /to:ɾɪN'/ agus /to:ɾɪN'/ *dòrainn* ainr., MG **dograing** (DIL s.v.); /fo:ni/ *fòghna(i)mh* ainr. ('A SUFFICIENCY') SG **fognam** 'rendering service, ... use, utility' (DIL s.v.).

SL **o** + **gn** > /ɣ:/ (faic § 4.9.7.6) ann an /Rɣ:ɣLt^h/ *Raghnalt* ainr. dil. (bt. ‘Raonall’) (ainm pearsanta fireannaich, ‘RONALD’) SL cusp. **Rognvald**.

u + **b, m** sèimhichte > /u:/ (faic § 4.7.7.4), m.e. /k^hu:R^hi/ *cùbhraidh* br., MG **cumrae**, cuideachd **cubrae** (DIL s.v. ‘cumrae’); /tũ:Lɔxk/ ann an /^htũ:Lɔxk ɣ ^hʎ^hĩu_iri/ *dùmhlachd a’ gheamhraidh* (‘DEPTH OF WINTER’, an t-àm ron t-Seann Challainn) cf. NGT **dublocht** ‘wintry weather (?)’ (DIL s.v.), le fuaimreig shrònaich dh’fhaodadh fo bhuidh an fhacail /tũ:ɔl’/ *dùmhail* br.; /pũ:nt/ *punnd* ainr. (‘POUND’ de chuideam) MG **punt** (DIL s.v.); /u:Lɣn/ *ùbhlan* ainr. iol., cf. SG gin. iol. **ubúll** (DIL s.v. ‘uball’);

u + **g** sèimhichte > /u:/ (faic §§ 4.7.7.4, 4.7.7.13), m.e. /Lu:tɔxkɣN’/ *lùghdachdainn* agr., cf. SG **lugu** (DIL s.v. ‘bec’), NGT **lugugud** agr. (DIL s.v.), /smũ:ɛk’/ *Smùthaig* (ainm-àite), bho SL **smuga-vík** ‘cave bay’ a rèir W.J. Watson 1904 : 229.

11.3.2.3 Suathaich phalataichte :

a + suathach palataichte sèimhichte > /_iai/, /_iĩi/ (faic § 4.10.4.2), m.e. /_iĩi_nɣ/ *aibhne* gin. sg. de /a.uN’/ *abhainn* ainr., cf. SG ain. iol. **aibne** (DIL s.v. ‘ab’); /_iĩi_rɛ^h/ *aimhreit* ainr., MG **amréid** (DIL s.v. ‘aimréid’); /N_iĩi_tɣn/ *nàimhdean* ainr. iol., SG cusp. iol. **náimteá** (DIL s.v. ‘náma(e)’); /^ht_iai_s’/ *taibhs* ainr. (‘A GHOST’) SG **taidbsiu, taidbse** ‘vision, ... phantasm’ (DIL s.v.); /m_iĩi_s’_tɣr’/ *maighstir* ainr., MG **magister** (DIL s.v. ‘maigister’).

a + **m, d, g** sèimhichte > /_iɣi/ (faic § 4.15.4.2), m.e. /k_iɣi_nɣ/ *gaimhne* iol. de /kẽ.uN’/ *gamhainn* ainr., a rèir coltais bho SG ain. iol. ***gamni** (cf. DIL s.v. ‘gamuin’); /_iɣi_x(ɣ)/ *oidhch(e)* ainr., SG cusp. tabh. sg. **aidchi** (DIL s.v. ‘adaig’); /s_iɣi_tɣk/ *saighdeadh* ainr. (‘A STABBING PAIN’) cf. Dw. s.v. ‘saighdeadh’ (‘darting, act of darting forward, as an arrow’) is dòcha aig deireadh cùise bho /sa.it/ *saighead* ainr., SG **saiget** (DIL s.v.); /s_iɣi_tar/ *saighdear* ainr., MG **saigteóir** (DIL s.v.);

a + **d** sèimhichte > /_iui/ (faic § 4.14.5.5), ann an /ɣ ^hx_iui/ (t. deas) *a chaidh* cgr., MG **caidchi, chaidchi**, ‘continually, ... henceforth, ever’ (DIL s.v. ‘caidchi’).

a no **o** + **g** sèimhichte > /ɣ:/ (faic § 4.9.7.2), ann am /fɣ:.i/ agus /fɣ:hi/ *faighdhe* ainr. (bt. ‘faoighe’) (‘THIGGING’) SG **foigde**, **faigde** (DIL s.v. ‘foigde’).

e + **m** sèimhichte > /t͡ʃi:/ (faic § 4.10.4.4), m.e. /Rt͡ʃiɾˠɔxk/ *reimhreachd* ainr., bt. ‘reamhrachd’, dh’fhaodadh bho sheann ***remrecht**, faic Oftedal 1956 : 87 agus cf. NGT *reimhre* (DIL s.v. ‘remor’); /sˠLˠt͡ʃiɾˠɔxk/ *sleimhneachd* ainr., bt. ‘sleamhnachd’ cf. MG **slemne** ainr. (DIL s.v. ‘sleimne’), cuideachd /sˠLˠt͡ʃiɾˠɔx/ *sleimhne* br. coim., SG coim. ***sleimniu**.

e + **d** sèimhichte > /e:/ (faic § 4.3.5.10), m.e. /fe:m/ *feum* ainr., MG **feidm** (DIL s.v.).

e (a’ leantainn **m**) + **g** sèimhichte > /ɛ:/ (faic § 4.16.4.2), m.e. /mɛ:lˠixˠ/ *mèilich* agr. (‘BLEATING’ de chaoraich) SG **megleach** (DIL s.v. ‘meigleach’).

i + **g** sèimhichte > /i:/ (faic §§ 4.4.5.3, 4.4.5.11), ann am /prˠi:tˠan/ *brìdean* ainr. (*Haematopus ostralegus* ‘OYSTERCATCHER’) cf. NGE ‘Giolla Brighde’ (Dinneen) leis an aon chèill, cf. MG gin. **Brigte** (DIL s.v. ‘Brigit’); /ri:nɣ/ (fuaim. caoch.) *ruighne* br. coim. (‘TOUGHER’), MG br. coim. ***rigniu**, cf. ain. iol. **rigne** (DIL s.v. ‘rigin’).

o + **m** sèimhichte > /t͡ʃi:/ (faic § 4.13), ann an dà fhacal leis a’ mhoirfeim GA {COMH} SG **com-** ro chonsan palataichte: /kˠhˠt͡ʃiɾˠɛpɔx/ *coimhleabach* ainr. (‘BEDFELLOW’), NGT **coimhleabhach** (DIL s.v. ‘coimlephach’); /kˠhˠt͡ʃiɾˠɣNtˠɣ/ *coimhleanta* br. (‘ALL THERE’, *compos mentis*), **com-** agus cf. SG **línaid** gr.

o + **m** sèimhichte > /t͡ʃi:/ (faic § 4.14.5.4), ann an /t͡ʃiɾˠɔx/ *doimhne* ainr., MG **do(i)mne** (DIL s.v. ‘domne’).

o + **b, g** sèimhichte > /ɣi:/ (faic § 4.15.4.2), m.e. /kɣiɾˠɔx/ *goibhne*, cuideachd /kɣiɾˠɔx/ *goibhnean*, iol. de /ko.u/ *gobha* ainr., NGT cusp. iol. **goibniu** (DIL s.v. ‘gobae’); /ɣiɾˠɔx/ *oighre* ainr. (‘AN HEIR’) MG **oigre** (DIL s.v. ‘eigre’), cuideachd /ɣiɾˠɔxk/ *oighreachd* ainr. (‘AN ESTATE’) MG **oigrecht** (DIL s.v. ‘eigrecht’).

o + **d, m** sèimhichte > /ɔ:/, /ɔ:/ (faic §§ 4.5.7.17, 4.5.7.22), dh’fhaodadh ann am /pɔ:xˠɣ/ *bòidhche* br. coim., cf. SG **búaid** ainr., cuideachd (dh’fhaodadh an riochd as tràithe) **bód** (DIL s.v. ‘búaid’); agus ann an /tˠhˠɔ:sˠɔxan/ *tòimhseachan* ainr. cf. SG **tomus**.

u + b, d sèimhichte > /_lu_i/ (faic § 4.14.4.2), m.e. /k^h_lu_ir'ɣN/ *cuibhreann* ainr. ('PORTION' 'HELPING' de bhiadh) SG **cuibrend** (DIL s.v. 'cuibrenn'); /nɣs 'p_lu_ir'ɣ/ *nas buidhre*, coim. de /po.ur/ *bodhar* br., cf. MG **buidre** 'deafness' (DIL s.v.); /f_lu_il'ɔx/ (fuaim. caoch.) *fuidhleach* ainr. ('LEAVINGS' de bhiadh) SG **fuidlech** 'a remainder or remnant' (DIL s.v.).

u + b, d sèimhichte > /_lui/ (faic § 4.14.5.2), m.e. /ɣ_lui/ *dhuibh*, /ɣ_luis/ *dhuibhse* riochd. roi. 2 iol., SG **dúib, dúib-si** (Th. § 435); /f_luij'ɔx/ (fuaim. caoch.) *fuidhleach* ainr. ('LEAVINGS' de bhiadh) SG **fuidlech** 'a remainder or remnant' (DIL s.v.).

u + m sèimhichte > /_lũi/ (faic § 4.14.5.2), ann an /k^h_lũjnɣ/ *cuidhne* ainr., SG **cuidne** (DIL s.v.).

11.3.2.4 Cinneachadh eisgeachdail :

e + m palataichte sèimhichte > /_lẽu/, ann an /k'ẽu_rɣk/ *geamhradh* ainr., gin. /k'ẽu_ri/ agus cuideachd /k'ẽu_ri/ (le /r'!) *geamhraidh*, NGT ain. sg. **geimread, geamhrad**, NGT gin. sg. **geimrid, gaimrid** (DIL s.v. 'gemred').

o + b neo-phalataichte sèimhichte > /_lɣi/, ann an /k_lɣi_r'ɣ/ *goibhre*, gin. de /ko.ur/ *gobhar* ainr., cf. SG tabh. iol. 'gabraib' (DIL s.v. 'gabor'); ann an /s_lɣij'ɣN/ *soibhlean*, iol. de /so.uL/ *sobhal* ainr., bt. 'sabhal', cf. MG cusp. iol 'sabla' (DIL s.v. 'saball').

11.4 Fuaimreagan srònach

Faic § 2.7 airson beachdachaidh air srònachd ann am fuaimreagan an Gl.

11.5 Palatachd sna consain bhilich

San tràchdas seo chan eil àite air a thoirt do bhilich phalataichte ann an siostam nan consan a gheibhear an Gl. ; gabhar ris gu bheil a' chomhaireachd palataichte ~ neo-phalataichte air a neodrachadh anns na bilich.(faic §§ 3.2.1, 5.3).

Tha na cinneachaidhean a leanas air a bhith aig na seann bhilich phalataichte :

11.5.1 AIG TOISEACH FACAIL

Aig toiseach facail gheibhear aon chuid bileach air a leantainn le fuaimreag bheulaibh, air neo tha am feart palatach air cinneachadh na fhòineim teasganach, leth-fhuaimreag /i/. Ann an cuid de dh'fhaclan gheibhear iar-riochdan bhon dà chinneachadh seo (faic cuideachd §§ 4.2.1.2, 4.2.1.3): /pɛxk/ agus /p̲ɔxk/ *beachd* ainr., cf. MG **becht** 'exact; ... sure, certain' br. (DIL s.v.); /pɛLɔx/, /p̲ɔLɔx/, /p̲ɛLɔx/ *bealach* ainr., SG **belach** (DIL s.v.); /fɛ:RNɣ/ agus /f̲ɔ:RNɣ/ *feàrna* ainr., MG **fern** (DIL s.v.), /m̲i̯ɛu̯L/, /m̲i̯ɛu̯L/ *meall* ainr., SG **mell** (DIL s.v. '1 mell'). Ann an cuid de dh'fhaclan eile tha mi am barail gur e aon iar-riochd a-mhàin a chluinnear: /f̲i̯ãNak/ *feannag* ainr. ('HOODED OR ROYSTON CROW' *Corvus corone cornix*) MG **fennóc** (DIL s.v.), ach chan e **/f̲ɛNak/.

11.5.2 GU H-EADAR-FHUAIMREAGACH

Gu h-eadar-fhuaimreagach chaidh seann shuathaich bhileach phalataichte sa chumantas a chall (air neo 's e /h/ a gheibhear nan àite), an dèidh dhaibh buaidh a thoirt air seann fhuaimreig ghoirid gun bheum a bha gan leantainn (faic §§ 11.2.2.1, 7.4.3.3): /Lu.in/ *luibhean* iol. de /Luɣ'/ *luibh* ainr., SG iol. **luib**, nas fhadalaiche gu tric **luibenna** (DIL s.v. 'luib'); /k^hr̥ɛ:.in/ *cnàimhean* iol. de /k^hr̥ɛ:ɣ'/ *cnàimh* ainr. ('BONE'), SG ain. sg. **cnáim** (ach SG ain. iol. **cnámai**) (DIL s.v. 'cnáim'); /k^hr̥ũhin/ *cnuimhean* ('MAGGOTS, MITES') iol. de /k^hr̥ũɣ'/ *cnuimh* ainr., MG ain. sg. **cruim**, NGT cusp. iol. **cruimhe** (DIL s.v. '1 cruim'); /e:.iL'/ *èibhill* ainr. (bho */e:.iL/ **èibheall* le ginearalachadh den tabh.) 'LIVE COAL' SG **oíbell** (DIL s.v. '2 oíbell'). Ann an /k^hʒ.at/ *comhad* agr., bt. 'coimhead' SG **comét** (DIL s.v. 'coimét') tha an suathach bileach palataichte air chall gun lorg sam bith air an fheart phalataichte a bha aige, seach nach gabh an t-seann fhuaimreag fhada atharrachadh gu /i/.

Mar a' chiad eileamaid de chòmhlán chonsan tha seann shuathaich bhileach phalataichte sa chumantas air chall an dèidh dha dà-fhoghar-i a dhèanamh leis an fhuaimreig thùsail le beum :

/k^hʷi_ir'ɣN/ *cuibhreann* ainr. ('PORTION' 'HELPING' de bhiadh) SG **cuibrend** (DIL s.v. 'cuibrenn'); /k^hʷi_inɣ/ *cuimhne* ainr., SG **cuimne** (DIL s.v.). A thaobh /k^hʷhinaL/ *coitheanal* ainr., a gheibhear sa chumantas mar iar-riochd bho SG **comthinól** (DIL s.v.), tha an còmhlan palataichte **-mth-** air /h/ a thoirt. Ach cluinnear cuideachd gu h-ainmig /k^hʷhinaL/, far a bheil an còmhlan palataichte **-mth-** air cinneachadh na shuathach palataichte anailichte /ɣ^h/; ged a dh'fhaodadh e a bhith gu bheil an riochd seo air iasad bho dhualchainnt eile.

Uaireannan 's e /v/ a gheibhear bho sheann shuathach bhileach palataichte meadhanail : /e:viN'/ *èibhinn* br. ('PECULIAR, FUNNY') SG **áibind, óibind**; /s_iɣi_vrɣr/ *saidhbhear* br., bt. 'saidhbhir', MG **saidbir**; ann an còmlan : /s_iɣi_vrɣs/ *saidhbhreas* ainr., MG **saidbre**; /s_iũa_vnɔx/ *suaimhneach* br. ('COMFORTABLE') MG **súaimnech** 'peaceful, tranquil' (DIL s.v.).

Tha bilich eile (neo-shuathach) uaireannan air am feart palataich a chall gun bhuidh air a bhith aige air an fhuaimreig le beum, m.e. /truĩmiN'/ *druiminn* ainr. ('A SMALL RIDGE'), cf. /tr_iũi_m/ (agus /tr_iũi_m/) *druim* ainr., SG **druim** (DIL s.v. 'druim(m)'); /f_iuɣ_mɣn/ *fuaimnean*, iol. de /f_iuɣ_m/ *fuaim* ainr., MG **fúaim(m), fúam** (DIL s.v. '1 fúaimm'); /sũmɣk/ *suimeadh* ainr. & agr., cf. /s_iũi_m/ *suim* ainr. ('REGARD; A SUM') MG **suim** (DIL s.v.), /sup^har'/, cuideachd /swp^har'/, *suipeir* ainr., B **supper**; /k^hup^hɣk/ *cuipeadh* agr. ('A WHIPPING') B **whip**. Ann am faclan eile tha am feart palataichte air cinneachadh na leth-fhuaimreig /j/ no mar an dara eileamaid de dhà-fhoghar-i, eadar an fhuaimreag le beum agus am bileach : /mũimɣ/ *muime* ainr. ('STEPMOTHER') SG **muim(m)e, bum(m)e** 'a nurse, fostermother' (DIL s.v. 'muim(m)e'); /k^hɔim_is/ *coimeas* ainr. ('COMPARISON') MG **coimmes** (DIL s.v.) (cluinnear cuideachd riochd /k^homɣs/ a tha homanaimeach ri /k^homɣs/ *comas* ainr. 'ABILITY'); /s_iũi_mɣn/, cuideachd /sũmɣn/ *suimean*, iol. de /s_iũi_m/ *suim* ainr., MG **suim** (DIL s.v.). Faic cuideachd § 5.10.1.1.

11.5.3 AIG DEIREADH FACAIL

Aig deireadh facail a' leantainn fuaimreig le beum tha suathaich bhileach phalataichte a' toirt /y'/ no /v/. An dèidh fuaimreig chùlaibh no /ě/ < /ǎ/, 's e /y'/ a gheibhear : /těy'/ *daimh* gin. is iol. de /těv/ *damh* ainr., MG gin. sg., ain. iol. **daim**, **doim** (DIL s.v.) ; /Lǎ:y'/ *làimh* ainr., SG cusp. **láim**, ain. sg. **lám**, nas fhadalaiche cuideachd **láim** (DIL s.v. 'lám') ; /Lu:y'/ *luibh* ainr., SG **luib** (DIL s.v.) ; /k^hLǔ:y'/ *clòimh* ainr., MG **clúm**, **clúim** (DIL s.v.) ; /k^hrě:y'/ *cnàimh* ainr. ('BONE') SG **cnáim** (DIL s.v.) ; /k^hrũy'/ *cruimh* ainr. ('A MITE, SMALL MAGGOT') MG **cruim** (DIL s.v.) ; /ũa:y'/ *uaimh* ainr. ('A CAVE') MG ain. sg. **úaim** (DIL s.v. '2 úam') ; /sa:y'/ *sàibh* iol. de /sa:v/ *sàbh* ainr., BA **saw**. Cluinnear /v/ an dèidh fuaimreig bheulaibh : /N'ěv/ *neimh* ainr. ('CHILL') (DIL s.v. 'neim') ; /s'ě:v/ *sèimh* br., SG **séim** (DIL s.v.) ; /t'el'e:v/ *deilbh* agr., SG tabh. **deilb** agr. 'shaping, fashioning' etc. (DIL s.v. 'delb'). A thaobh /t'ǎi:v/ *dàimh* ainr., SG **dám**, nas fhadalaiche **dáim** 'A company, ... retinue' (DIL s.v. 'dám'), faodaidh e a bhith gu bheil seo air iasad bho dhualchainnt eile, cf. an dà riochd /t'ǎi:vɔl'/ agus /t'ě:y'ɔl'/ *dàimheil* br., a chluinnear air a' bhuadhair dhì-ainmearach. Ann an cuid de dh'fhaclan le svarabhakti, tha seann suathach bileach palataichte a bha a' leantainn fuaimreig chùlaibh air tuiteam às agus tha an fhuaimreag eipeintiseach sa chòmhlán svarabhakti air a h-atharrachadh gu /i/ air taobh a deas Loch Gheàrrloch : /m_lar'í/ *mairbh* ainr. iol., cf. /m_lar_v/ *marbh* br., SG **mairb** (DIL s.v. 'marb'), /t^h_lar'í/ *tairbh* ainr. gin. agus iol., MG gin. **tairb** (DIL s.v. 'tarb') ; am Mealabhaig cluinnear /m_lar'á/ agus /t^h_lar_v/ agus /t^h_lar'á/.

Tha seann **m** (neo-shuathach) palataichte a' toirt dà-fhoghar-i : /kr_li_m/ *greim* ainr., SG **greimm** (DIL s.v.) ; /tr_lũi_m/ (agus /tr_lũi_m/) *druim* ainr., SG **druim** (DIL s.v. 'druim(m)') ; gheibhear /e:/ bho sheann é fhada : /pe:m/ *beum* ainr. ('A CUT ; CRITICISM') SG **béim** (DIL s.v.) ; /k^he:m/ *ceum* ainr., MG **céim** (DIL s.v.). Tha am feart palatach air chall gu tur an dèidh seann dà-fhoghair ann am /f_lu_v/ *fuaim* ainr., MG **fúaim(m)**, **fúam** (DIL s.v. '1 fúaimm') ; /v_lu_v/ *bhuam* riochd. roi. 1 sg., SG **(h)úaim(m)** (Th. § 435).

Tha **b** (neo-shuathach) palataichte an dèidh fuaimreig fhada ag adhbharachadh dà-fhoghar-i : /L₁ui₁p/ *lùib* ainr. (eileamaid ann an ainmean-àite, le ginearalachadh den tabh., ‘BEND, BAY’) SG cusp., tabh. sg. **lúib** (DIL s.v. ‘lúb’); gheibhear dà-fhoghar-i cuideachd ro /p^h/ ann an /R₁ui₁p^h/ *ruip*, gin. (riochd caoch.) de /Rɔ:p^h(ɣ)/ *ròp(a)* ainr., B **rope**. An dèidh fuaimreig ghoirid tha am feart palatach aig seann **b**, **p** (neo-shuathach) gu tric air a chall : /r^hi t^hu: nɣ k^hap/ *ri taobh na ca(i)b* (‘BESIDE THE GAP’) le gin de /k^hap/ *cab* ainr. (am beachd MacBain s.v. ‘The word is borrowed from two English words — *gap* and *gab*’); /k^hup^h/ *cui^hp* ainr., B **whip**. Ach ann an àireimh de dh’fhaclan tha am feart palatach air cinneachadh na leth-fhuaimreig /j/ eadar an fhuaimreag le beum agus an consan : /ku₁p/ *guib*, gin. de /kop/ *gob* ainr., MG **gop** (DIL s.v.); fiù ’s an dèidh seann dà-fhoghair ann an /sk₁uɣ₁p/ *sguaib*, gin. de /sk₁uɣ₁p/ *sguab* ainr., MG **scúap** (DIL s.v.).

11.5.4 Bhite an dùil ri /i/ bho sheann fhuaimreig gun bheum + shuathach bileach palataichte, agus ’s e sin a gheibhear gu tric. Ach uaireannan ’s e /u/ a gheibhear san t-suidheachadh seo (faic § 7.7.3.1(i)); agus uaireannan gheibhear /i/ bho sheann fhuaimreig gun bheum + shuathach bileach neo-phalataichte (chithear eisimpleirean aig § 7.4.3.5). Gheibhear beachdachadh air adhbharan eachdraidheil na cùise seo ann am Ó Maolalaigh 2002. ’S e an t-aon iar-riochd cha mhòr an-còmhnaidh a tha aig CNC agus aig RMC sna faclan seo.

11.5.5 Tha seann **m** aig deireadh facail ann an lidean gun bheum air am feart palatach a chall : /k^har^hɣm/ *caithream* ainr., (‘fuaim mòr bruidhne’) MG **caithréim** ‘martial career; triumph’ (DIL s.v.); /fɣ:Lɣm/ *foghlam* ainr., SG **foglaim(m)** (DIL s.v. ‘foglaimm’); /t^hir^hɣm/ *tioram* br., SG **tirim** (riochd le **i** ghoirid) (DIL s.v. ‘tirim’); /t^hut^hɣm/ *tuiteam* agr., SG agr. **toth(a)im(m)** (Th. § 735), MG **tuitim** (DIL s.v.).

11.6 Suathaich agus hiatas

11.6.1 Tha seann **ch** neo-phalataichte a' mairsinn mar /x/. Tha an còmhlán **xk** neo-phalataichte san fhìor chumantas a' toirt /xk/, ach ann an àireimh bhig de dh'fhaclan gheibhear /k^h/, m.e. /pru:k^h/ còmhlán ri /pru:xk/ *brùchd* gr. àithn., SG **brúchtaid** (DIL s.v.). 'S e /x/ a chluinnear mar iar-riochd ann an /ax/ *ach* nr., SG **acht** (DIL s.v. '1 acht').

11.6.2 Tha seann **ch** palataichte a' mairsinn mar /x'/ aig toiseach facail, agus gu meadhanail agus aig deireadh facail ann an suidheachadh gun bheum. A thaobh seann **ch** a' leantainn fhuaimreagan le beum, gheibhear /x'/ cuideachd an dèidh fhuaimreagan fada agus dhà-fhogharan, agus an dèidh fhuaimreagan goirid bheulaibh, m.e. : /t'i:x'ɣL/ *dìcheall* ainr., NGT 'dìcheall' (DIL s.v. 'díchell') ; /xɑ:x'/ *chàich* gin. de /k^hɑ:x/ *càch* riochd., SG gin. **cáich** (DIL s.v. 'cách') ; /fru:x'/ *fraoich* ainr. gin., SG gin. sg. **fróich** (DIL s.v. 'fráech') ; /prɪuɣx'(ɣ)/ *bruaich(e)*, gin. de /prɪuɣx/ *bruach* ainr. ('A BANK'), MG **brúach** (DIL s.v. 'bruach') ; /ex'/ *eich* gin. sg. agus ain.¹²⁸⁰ iol. de /ex/ *each* ainr., MG gin. sg., ain. iol. **eich** (DIL s.v. 'ech'). Ach an dèidh fhuaimreagan goirid cùlaibh le beum tha e sa chumantas a' toirt /h/ gu meadhanail agus /ɣ'/ aig deireadh facail, m.e. : /k^hLɔhi/ *cloiche* gin. sg, /k^hLɔɣ'/ *cloich* tabh. sg, de /k^hLɑx/ *clach* ainr., MG gin. sg. **cloiche** (DIL s.v. 'cloth') ; /xLuhik/ *chluicheadh* gr. cumh., /k^hLuɣ'/ *cluich* agr., cf. SG **cluiche** ainr. (DIL s.v.) ; /trɔhit'/, cuideachd /trɔhɔt'/, *droicheid* ainr., bt. 'drochaid', NGT **droichead** (DIL s.v. 'drochet'). Mar eisgeachdan, tha àireamh bheag de dh'fhaclan ann sam faighear /x'/ bho **ch** palataichte an dèidh fuaimreig ghoirid chùlaibh : /prax'/ *braich* ainr., SG **mraich** (DIL s.v.) ; /k^hLɔx'ɣr/ *cloichear* ainr. ('DEATH-RATTLE'), freumh-eòlas neo-shoilleir ach cf. NGA 'cloichear', 'clochar', 'glochar' (Dw. s.vv.) ; /tɔx'ɣNt^hɣ/ *doicheanta* br. ('GLOOMY'), agus /fɑx'ɣL/ *faicheall* ainr. ('WATCHFULNESS'), gun fhreumh-eòlas soilleir ; /^lɑ,x'ɛp^hɔx/ *aithcheapach* ainr. ('talamh a chaidh a threabhadh agus anns an robh bàrr a' bhliadhna roimhe', 'RED GROUND'), cf. SG **aith-**, **ath-** (Th. § 824) + NGA

¹²⁸⁰ nominative

‘ceapach’, le dàrnacha beum air an dara lide. A thaobh chòmhlán svarabhakti, tha an suidheachadh mar a leanas : gheibhear /x'/ bho sheann **ch** palataichte an dèidh fhuaimreagan beulaibh, m.e. /ĩmĩx'es't'/ *imcheist* ainr., cf. SG ain. iol. **imchesti** (DIL s.v. ‘imcheist’); /t^hĩmĩx'ɣL/ *timcheall* roi. & cgr., SG **timchell**, **timchull** (DIL s.v.). Ach an dèidh fhuaimreagan chùlaibh fhuaras eisimpleirean den dà chuid /x'/ agus /h/, m.e. le /x'/ : /tĩuru₁x'ɣ/ *duirche* coim. de /tĩɔrɔ₁x(ɣ)/ *dorch(a)* br., SG **dorchae** (DIL s.v.) /hĩɔl'ɔ₁x'ɣs/ *thoilcheas* gr. teachd. dàimh., agus /hĩɔl'ɔ₁x'ɣk/ *thoilcheadh* gr. cumh., cf. SG cusp. **toil** (DIL s.v. ‘tol’); le /h/ : /ɣĩal'ɑ₁hɣk/ *dh'fhailcheadh* gr. cumh., cf. /fɑLɔx/ *falach* agr., SG **folach**; /fĩar'ɑ₁hiN'/ (fuaim. caoch.) *fairchinn* agr., bt. ‘faireachdainn’ SG **airiugad** (DIL s.v. ‘airigidir’); /fĩɛnɛ₁hiN'/ (le /ɛ/ < /ɑ/) *faithnchinn* agr. (bt. ‘aithneachadh’), cf. /f ɛn^hix'/ *faithnich* gr. àithn. (bt. ‘aithnich’) MG **aithnid**.

11.6.3 Tha seann **d** agus **g** (suathach) neo-phalataichte air cinneachadh nan /ɣ/ agus tha seo a' mairsinn aig toiseach facail agus aig deireadh facail an dèidh fhuaimreagan le beum (§ 5.6.9). Gu meadhanail chaidh a chall gu tric, ach tha e a' mairsinn an seo cuideachd ann an cuid de dh'fhaclan, m.e. /ĩɣɑL/ *iodhal* ainr., SG **ídal**, **ídol** (DIL s.v.); /^lmẽɣɣ ,vLɑ:/ (fuaim. caoch.) *meadha-bhlàth* br., bt. ‘meadh-bhlàth’ (‘LUKEWARM’), dh'fhaodadh bho SG **mid-** san t-seagh ‘middling, partially’ (DIL s.v.); /moɣɔl'/ *modhail* br., cf. SG **mod** (DIL s.v.); /s'N' ỹɣɣn/ *sniodhan* ainr. iol., bt. ‘sneadhan’ (‘NITS’) SG sg. **sned** (DIL s.v.). Aig deireadh facail an dèidh fhuaimreagan gun bheum tha seann **d** neo-phalataichte a' toirt /k/ (§ 8.2.10.3).

11.6.4 Tha seann **d** agus **g** (suathach) palataichte air cinneachadh nan /ɣ'/. Tha seo a' mairsinn aig toiseach facail agus aig deireadh facail an dèidh fhuaimreagan le beum (§ 5.6.5). Gu meadhanail tha an suathach sa chumantas air chall agus tha an fhuaimreag a bha ga leantainn air a h-atharrachadh gu /i/ (§§ 7.4.3.3, 11.2.2.1); ach uaireannan tha e a' mairsinn mar /ɣ'/ (§§ 5.6.5.1, 5.6.5.3) no mar /ɣ^h/ (§§ 5.6.6.1, 5.6.6.2). Aig deireadh facail ann an suidheachadh gun bheum tha seann **-(a)id** a' toirt /i/ (§ 7.4.3.4).

11.6.5 Tha seann **th** neo-phalataichte aig toiseach facail agus gu meadhanail sa chumantas a' cinneachadh na /h/ (§ 5.8.2.1); aig deireadh facail tha e air chall (§ 5.11.3.2(iii)). Ann an cuid de chòmhlain de sheann **th** + sònarach (ach a-mhàin **m**) tha mi am barail gum faighear uaireannan sònarach anailichte mar iar-riochd an Gl.

11.6.6 Tha seann **th** palataichte aig toiseach facail a' toirt /h/. Gu meadhanail tha e a' cinneachadh na /h/ sa chumantas cuideachd (§ 5.8.2.1) agus ag atharrachadh fuaimreig gun bheum a bhitheas ga leantainn gu /i/ (§ 7.4.3.3(iv)); ann an cuid de dh'fhaclan tha e a' toirt /ɣ'/ (§ 5.6.5.9) no /ɣ^h/ (§ 5.6.6.4) san t-suidheachadh seo. Aig deireadh facail tha an suathach air chall (§ 5.11.3.2(iii)). Gheibhear uaireannan sònarach anailichte bho chuid de chòmhlain de sheann **th** palataichte + sònarach (ach a-mhàin **m**). Tha an còmhlan **-thn-** palataichte gu tric a' toirt /-N'ɾ'-/ agus /-N'ɾ^h-/ (§ 5.14.3.17), ach gheibhear /n/ (§ 5.9.6.5) agus /n^h/ (§ 5.9.8.1) mar iar riochdan cuideachd.

11.6.7 Tha seann **b** agus **m** (suathach) neo-phalataichte a' mairsinn mar /v/ aig toiseach facail, aig deireadh facail an dèidh fhuaimreagan le beum, agus ann an cuid de dh'fhaclan gu meadhanail (§§ 5.6.2.1, 5.6.2.2). Ach gu tric ann an suidheachadh meadhanail tha an suathach air chall agus an fhuaimreag gun bheum a tha ga leantainn air a h-atharrachadh gu /u/ (§ 11.2.2.2). An uair a bhitheadh na seann suathaich a' leantainn consain, tha iad sa chumantas a' tuiteam às (agus bhite am dùil ri seann fhuaimreag ghoirid gun bheum a bha gan leantainn a bhith air a h-atharrachadh gu /ɔ/ no /u/, faic § 7.5.3.2; tha seo a' tachairt gu tric, ach chan ann an-còmhnaidh): /fa:kaɫ'/ *fàgail* agr., SG **fácbáil** (DIL s.v.); /t^hokaɫ'/ *togail* agr., MG **tócbáil**, nas tràithe **toebál**, **tuebál** (DIL s.v. 'tócbáil'); /k^has'ɔɾt/ *caiseart* ainr., cf. NGA *caisbheart* (Dw. s.v.); /esi/ *easbhaidh* ainr., MG **esbaid** (DIL s.v.); /at'ix'/ *aidich* gr. àithn., cf. MG **at(a)maid** (DIL s.v. 'ad-daim'); /t'ix̩LɔN'/, cuideachd /t'ix̩LɔN'/, *dìolain* br. ('ILLEGITIMATE', de chloinn), NGT **diolmhuin** 'of offspring *illegitimate*' (DIL s.v. 'dilmain'); /fo.ur/ *foghar* ainr., SG **fogamar**, nas fhadalaiche cuideachd **fogmar** (DIL s.v. 'fogamar'); /futɾLan/ *fudalan* ainr. ('A SWIVEL') cf. SG **utmall** br. 'unstable...; mobile, quick' (DIL s.v.);

/s'ɛxkɔN'/ *seachdain* ainr., MG **sechtmain** (DIL s.v.); /t^heku/ *teagamh* ainr., SG **tecmang** 'chance' (DIL s.v.); cuideachd ann am buadhairean di-ainmearach le iar-leasachan bho sheann **-mar** : /k^hɑ:l'ɔr/ *càilear* br., dh'fhaodadh bho sheann ***cáil** + **mar** ; /k^hɔ:Lɔr/ *ceòlar* br. ('ECCENTRIC'); /iɑ₁tvɔr/ *eudmhor* br. ('JEALOUS'); /fe:L'ɔr/ *fèillear* br. ('POPULAR, IN DEMAND') /sk'il'ɔr/ *sgilear* br. ('SKILFUL'); /su:ɔr/ *sùghmhor* br. ('CLEVER'). Ach gheibhear faclan anns a bheil an seann suathach air a ghleidheadh : /ur'ɣsvi/ *uireasbhaidh* ainr. ('INDIGENCE') NGT 'uiresbaidh' (DIL s.v. 'airesbaid'), /at'val'/ *aidmheil* ainr. (ann an /at'val' ɣ 'xrɣt'i/ *Aidmheil a' Chreideimh* ('CONFESSION OF FAITH')); agus buadhairean di-ainmearach /N'ɑrstvɔr/ *neartmhor* br., MG **nertmar** (DIL s.v.), /ixkvɔr/ *iochdmhor* br., /t^hekvɔx/ *teagmhach* br. ; is dòcha gur e eisimpleirean de rèim fhoirmeil¹²⁸¹ a tha annta seo, no ann am pàirt dhiubh.

11.6.8 Tha seann **b** agus **m** (suathach) palataichte a' cinneachadh nan /v/ no /v_i/ aig toiseach facail. Aig deireadh facail an dèidh fhuaimreagan le beum tha iad a' toirt /v̄/. Gu meadhanail tha iad uaireannan a' toirt /v̄/ (§§ 5.6.5.6, 5.6.5.7), ach sa chumantas tha iad air chall agus an fhuaimreag gun bheum a tha gan leantainn air a h-atharrachadh gu /i/ (§ 11.2.2.1).

11.6.9 Gu meadhanail tha seann **f** sa chumantas aon chuid a' tuiteam às air neo a' cinneachadh na /h/ : /t̄ɛnɛ₁.uN'ɔx/ *anfchainneach* br. ('DEBILITATED') cf. MG **anfann** (DIL s.v.); /k^hɔ̄nɔ₁.ik'/ *confhaig* ainr., bt. 'confhadh' ('ANGER') MG **confa(i)d** (DIL s.v.); /t̄ɣi₁r'ik'/ *Oighrig* ainr. dil. (ainm boireannaich 'PHEMIE') SG **Affraic** (MacBain td. 412 s.v. 'Oighrig'); /ihURN(ɣ)/, /ihYRN(ɣ)/ *iotharn(a)* ainr. (bt. 'iutharna') (ann an cleachdadh neo-dhiadhaidh¹²⁸²) SG **ifern**, tabh. **ifurnn**, **iffiurn** (DIL s.v. 'ifern'); /t̄ɔ̄nɔ₁hɣrat'/ *onfharaid* ainr. ('droch aimsir') cf. SG **anfud** (DIL s.v.).

¹²⁸¹ formal register

¹²⁸² in profane usage

Tha seann **f** aig toiseach facail gu tric a' mairsinn mar /f/ (faic § 5.6.3.1). Tha e a' cinneachadh na /h/ ann an /he:n/ *fhèin*, /h̃:n/ *fhìn*, riochd. ath-fhillteach, SG **féin**, **fadéin** (DIL s.v. 'fadéin'); /h₁u₁r̃/ *fhuir* gr. preit., cf. SG preit. **fo-fúair**, **fúair** (Th. § 763). A thaobh abairtean de leithid : /(₁)s 'as'k'(₁)/ *as fhaisg(e)* br. coim., /n₁s 'at'₁/ *nas fhaide* br. coim., /n₁ 's'ε:R/ *nas fheàrr* br. coim., /n₁ 'pε:R/ *na b' fheàrr* br. coim., SG **ferr**, cuideachd /s'ε:Rt₁/ *is fheàrrde* SG **ferr de**, **ferrde** (DIL s.v. 'maith'); /n₁s 'as₁/ *nas fhasa* br. coim., SG coim. **as(s)u** (DIL s.v. '2 assa(e)', ach cf. /fas₁xk/ *fasachd* ainr. ('EASE') cf. NGE 'usacht' (Dinneen s.v.); agus /nax 'ar'ix'/ *nach fhairich* nr. + gr. teachd. eis., cf. /far'ix'/ *fairich* gr. àithn., tha iad seo gam mineachadh mar eisimpleirean de shèimheachadh sioncronach air /f/, an dèidh na copail (faic § 10.1) no an dèidh an naisgeir /nax/ *nach* (faic § 10.4).

11.6.10 Tha seann suathaich eadar fhuaimreagan gun bheum gu tric a' tuiteam às agus tha na fuaimreagan air an giorrachadh nan aon fhuaimreig, m.e. /p₁ẽu₁Ntr₁x/ *banntlach* ainr., MG **baintrebthach** 'widow' (DIL s.v.); /p₁eh₁x/ *beathach* ainr., MG **bethadach** (DIL s.v.); /k^hos'oxk/ *coiseachd* agr., MG **coisidecht**; /₁ui₁γ'oxk/ *aoigheachd* ainr., SG **óigedacht** 'hospitality' (DIL s.v. 'oigidecht'); cuideachd an t-iar-leasachan /-ɔl'/ bho sheann **-amail** (faic § 7.5.3.2). Ach gheibhear hiatas eadar lidean gun bheum cuideachd, far an deach iar-leasachan, a tha a' toiseachadh le fuaimreig, a chur ri facal a tha a' crìochnachadh le nialas an dèidh lide gun bheum; faic § 8.5.1 airson chumhachan agus eisimpleirean, agus beachdachaidh gur e cinneachadh deireannach a tha san hiatas seo. Gheibhear /k/, a' co-fhreagairt ri seann **d** neo-phalataichte, ann an àireimh bhig de stuic far an deach iar-leasachan a chur ri facal a tha a' crìochnachadh le moirfeim an ainmeir ghnìomhairich (air a riochdachadh gu fòineimeach mar /₁xk/, /uk/, /ik/) (faic § 8.2.10.3(a)).

11.6.11 A thaobh a' chinneachaidh eachdraidheil a bha aig hiatas an Gl. faic § 5.11.2.

11.7 Seann dà-fhogharan aí, áe, oí, óe

11.7.1 Tha na dà-fhogharan a tha sgrìobhte **aí, áe, oí, óe** etc. san t-SG sa chumantas air cinneachadh nan /u:/ (§ 4.8.6.1). An uair a bha na dà-fhogharan air an leantainn le suathach palataichte guthach no **th** palataichte, gheibhear gu tric mar iar-riochd dà-fhoghar /_lu_i/, /_lu_i/ (CNC) no /_lʁ_i/ (RMC), air a leantainn leis an t-suathach phalataichte /ɣ'/ san t-suidheachadh mheadhanail, m.e. /_lu_i/ *laoigh* gin. sg. agus ain. iol. de /Lu:ɣ/ *laogh* ainr. ('A CALF'), MG gin. sg. **láeg** (DIL s.v. 'lóeg') ; /N_lu_iɣ'an/ (CNC), /N_lʁ_iɣ'an/ (RMC), *naoidhean* ainr. ('A NEW-BORN BABY, A YOUNG BABY') cf. SG **noídiu** (DIL s.v.), **noídenán** (DIL s.v.) ; /k_lu_i/ *gaoith* ainr. tabh. de /ku:/ *gaoth* ainr. ('WIND') SG **gáeth** ; cuideachd, leis an t-seann dà-fhoghar aig deireadh facail (§ 4.14.5.7), /k^h_lu_i/ (CNC), /k^h_lʁ_i/ (RMC), *caoidh* agr., SG **caí, coí** (DIL s.v. 'caí'). Ann an /N_u:ɣ/ *naodh* ainr. & br., SG **nóí**, tha suathach vèilearach neo-phalataichte air a chur ris an fhacal aig an deireadh.

Bidh e coltach gu bheil cinneachadh sònraichte aig **áe, óe** etc. air an leantainn le suathach bileach, ann an cuid de dh'fhaclan, gu /u:/ no /ju:/ : /t^hu:/ *tùbh* ainr., iol. /t^hu:.ɣNɣn/ *tùbhannan*, bt. 'taobh', 'taobhan', SG sg. **táeb, tóib, tóeb** (DIL s.v. 'taeb') ; /k^hr^hju:/ *criùbh* ainr., iol. /k^hr^hju.un/ *criubhan*, bt. 'craobh', 'craobhan', SG sg. **cráeb, cróeb** (DIL s.v. 'cráeb') ; /k^hũ:.uN'/ *cùmhainn* gr. àithn. ('SPARE, SAVE'), bt. 'caomhain', MG **caémnaid** (DIL s.v.), cuideachd /k^hũ:nɣ/ *cùmhna* agr., bt. 'caomhnadh', MG **caémna** (DIL s.v.). Ach air an làimh eile gheibhear /fu:.ur/, /fɣ:.ur/, *faobhar* ainr., MG **fáebar** (DIL s.v.) ; /N_u:v/ *naomh* br., SG **noíb** (DIL s.v.) ; agus /k^hũ:v/ *caomh* br., SG **caém** (DIL s.v.). 'S iad an dà chuid /u:/ agus /ju:/ a gheibhear mar iar-riochd air an t-seann dà-fhoghar ann an /ũ:n/ agus /jũ:n/, *aon*, SG **óen-, oín-** (DIL s.v. 'oen'-).

11.7.2 Uaireannan 's e /a:/, /ɔ(:)/ no /o:/ a gheibhear mar iar-riochd air na seann dà-fhogharan **áe, óe** etc. Tha beachdachadh aig Borgstrøm (1940 : §296.2, td. 210) air a' chùis seo, agus air an

eadar-mhalairt **oé** ~ **ó**, **aé** ~ **á** san t-Seann Ghàidhlig. Fhuaras na h-eisimpleirean a leanas an Gl. : /fa:l'tʰɣ/ *fáilte* ainr., cf. SG **fáilte** (DIL s.v. ‘fáilte, fáilte’, agus faic Th. § 66) ; /ka:l'ik'/ *Gàidhlig* ainr. dil., cf. MG **Goídelc** (DIL s.v.), cuideachd /ka:iL/ *Gaidheal* ainr. dil., SG **Goídel** (DIL s.v.); /kʰʒ:N'ɣ/ *còine* agr., bt. ‘caoineadh’, SG **caíne**, **coíne** (DIL s.v. ‘caíne’); /kʰo:N't'ɔx/ *còinteach* ainr. (‘MOSS’), bt. ‘còinneach’, SG **caenna** (DIL s.v.), **caennach** (DIL s.v. ‘1 caennach).

Ann an cuid de dh’fhaclan gheibhear iar-riochdan no dùblagan an dà chuid ann an /a:/ no /ɔ:/, agus ann an /u:/, an Gl. : /na 'u̯i:nɣr/ *na aonar* SG **óenar** (DIL s.v. ‘oenar’), cuideachd /u̯i:Ntranɔx/ *aontranach* br. (bt. ‘aonaranach’) MG ***oenaránach** (DIL s.v.), ach /ʒ:Rɔxan/ *ònrachan* ainr. (‘A PERSON ALONE, RECLUSE’); /ka:r'/ *gàir* ainr. (‘DIN, NOISE’) agus /ku:r'/ *gaoir* ainr. (‘CRY OF PAIN, SENSATION OF PAIN’), leis na dhà, dh’fhaodadh e a bhith, a’ bunachadh ann an SG **gáir** ‘a shout’ (DIL s.v.). Tha /tʰɔ:s'ɔxkiN'/ *tòiseachdainn* agr., cuideachd /hɔ:s'ix'/ *thòisich* gr. preit., a’ bunachadh ann an SG **toíseach** (DIL s.v.), ach gheibhear cuideachd /tʰɔs'ɔx/ *toiseach* ainr. le fuaimreig ghoirid, SG **tosach** (DIL s.v.). Cluinnear fuamreag ghoirid cuideachd ann an /tʰɔ.i/ *toidhe* ainr. (‘HEED’), gu tric sa cho-ionadachadh /hɔr' tʰɔ.i/ *thoir toidhe* (‘BE CAREFUL’), bt. ‘taidhe’, a rèir coltais bho SG ***óid** agus cf. MG ‘tabar d’oid’ (DIL s.v. ‘óid’) (faic § 4.5.6.4). Fhuaras /kʰLɿwi/ (CNC) *claidh* agr. bho SG **clód**, ach tha DIL (s.v.) a’ sealltainn ‘Later forms very variable : cla(o)í, cla(o)íd, cla(o)íde’. A thaobh /smɿũq_nix'/ *smuanaich* gr. àithn., MG **smúainid** (DIL s.v.) le **úa** air a dhà-fhogharachadh bho ***ó** (Th. § 60), tha am facal seo a’ co-fhreagairt ri /smũ:nix'/ anns na h-Eileanan an Iar; tha Borgstrøm (1940 : §296.2, td.210) a’ faighneachd na ceiste an e cinneachadh sònraichte bho /ɿũq/ a tha san /u:/ a chluinnear sna h-Eileanan an Iar, no an e eisimpleir eile a tha ann den t-seann eadar-mhalairt **oé** ~ **ó**, le /smɿũq_nix'/ (Gl.) bho sheann ***smó(i)nid**, agus /smũ:nix'/ (na h-Eileanan an Iar) < ***smóénid**?

11.7.3 Tha seann **é** ro chonsain dùinte neo-phalataichte gu tric a’ toirt /u:/ (faic § 4.8.6.2), m.e. /u:tɔx/ *aodach* ainr., SG **étach** (DIL s.v.) ; /u:tɔN/ *aodann* ainr., SG **étan** (DIL s.v.) ; /ɣ¹fu:t/ *am faod* gr. teachd. eis., cf. SG taisb. làth. 3 sg. pròtatonach **-éta** (DIL s.v. ‘ad-cota’), MG **fétaid** (DIL s.v.) ; /mũ:taL/ *maodal* ainr. (‘TRIPE’) MG **métal** ‘a paunch, belly (esp[ecially] of an animal used for food)’ (DIL s.v.) ; /sũ:tiX’/ *saodaich* gr. àithn. (‘DRIVE TO PASTURE, DRIVE OFF’ de chroth), dh’fhaodadh MG **sétaigid** leis a’ chèill (ais.) ‘sends on its way, directs’ (DIL s.v.) ; leis an ro-leasachan chùmhntach¹²⁸³ SG **é-** (DIL s.v. ‘an-’) : /'u: tʃ.ɔN’/ *aodomhainn* br., SG **édomain** (DIL s.v.) ; /u:trɔm/ *aotrom* br., SG **étromm** (DIL s.v.). Tha Borgstrøm (*loc. cit.*) a’ co-dhùnadh bhon seo :

‘Since /u:/ as a rule represents a diphthong *oé*, *aé*, it is reasonable to think that initial *é* early was segmented into a diphthong with a back or mixed vowel as its first part, and that this was subsequently contracted to /u:/.’

11.8 Svarabhakti

Faic § 5.16 airson beachdachaidh air svarabhakti an Gl.

11.9 Seann Ghàidhlig */ö/ no */ə/

(Faic Pedersen 1913 : § 238, Borgstrøm 1940 : § 295, Th. §§ 80, 823, Ahlqvist 1994 : § 3.4). Tha an fhuaimreag le beum ann an cuid de dh’fhaclan ann an SG agus ann am MG air a riochdachadh le litreachaidhean iomlaideach¹²⁸⁴ : au, ai, oi, e, i, o, u ; tha Pedersen agus, ga leantainn, Thurneysen, Borgstrøm is Ahlqvist, a’ toirt beachd gu bheil an caochladh litreachaidhean seo a’ riochdachadh fòineim (ann an lidean le beum) san t-SG de ghnè /ö/ no /ə/. Ach tha Greene (1976 : § 4.1.2) a’ sgrìobhadh mun chùis seo : ‘This may be so, but the conclusion does not impose itself’, agus tha e ag argamaid gur e caochlaideachd fhogharach¹²⁸⁵ a tha na litreachaidhean seo a’ riochdachadh (faic cuideachd L. Breatnach 1994 : § 3.3). Tha na h-iar-riochdan a fhuaras an Gl. air faclan den t-seòrsa seo mar a leanas :

¹²⁸³ privative prefix

¹²⁸⁴ alternative spellings

¹²⁸⁵ phonetic variation

/ɛ/ : /fɛrɣst(ɣ)/ *fearast(a)* br., bt. ‘furasta’, MG, NGT **airassa**, **urusa**, **aurusa**, **irusa**, **erussa** (DIL s.v.).

/e/ : /ɛrʲeɟmisʲ/ *airmis* gr. àithn., MG **airmaisid**, cuideachd **erm-**, **orm-**, **irm-**, **urm-** ‘hits the mark, aims at, strikes ... manages to, succeeds in, can’ (DIL s.v. ‘airmaisid’), cuideachd /ɛrʲeɟmsʲɔxkiNʲ/ *airmseachdainn* agr., MG **airmaisiu**, cuideachd **urmoissi**, **ormoisi**, **earmaisi**, **airmaisín**, **urmaisín**, **ormaisín**, **ermaisín**, (DIL s.v. ‘airmaisiu’), agus /ɛrʲeɟmsʲɔx/ *airmseach* br. (‘WITTY’), cf. NGT **airmais(n)ech**, **urmaisnech** ‘well-aimed’ (DIL s.v. ‘airmaisnech’)

/i/ : /iL^hiXʲ/ *io(th)laich* ainr., cuideachd /iLɔx/ *iolach* ainr. (‘HAPPY SHOUTING, CHEERING’), SG **ilach**, cusp. **elig**, MG **iolach**, **ulach** (‘a cry of delight, pleasure’ DIL s.v., ‘paean’ Th. § 80).

/i/ (< */i/) : /i:pɣɾt/ *ìobairt* ainr. (‘A SACRIFICE ; AN ATTEMPT’) SG **idbart**, **edbart**, **audbirt** cusp. sg., **udbairt** (DIL s.v. ‘idbart’, Borgstrøm 1940 : § 295, Th. § 80, Ahlqvist 1994 : §3.4, Greene 1976 : §4.2.1).

/u/ : /u.im/ *uidheam* ainr., SG, MG, **aidemm**, **adimm**, **adim** ‘Found in a great variety of forms : idim, uidim, udaim, ughaim, audaim *etc.*’ (DIL s.v. ‘aidemm’); /uLi/ *ullamh* br., SG **airlam**, cuideachd **erlam**, **irlam**, **aurlam**, **urlam** (DIL s.v. ‘airlam’; Th. § 823); /ɽuruɟpuL/ *urball* ainr. (‘A TAIL’), bt. ‘earball’, MG **erball** (DIL s.v.; cf. Borgstrøm 1940 : § 295); /ɽuruɟxɣrʲ/ *urchair* ainr., SG **airchor**, cuideachd **erchor**, **aurchor**, **orchar**, **urchor** (DIL s.v. ‘airchor’); /uɾɣt/ *urrad* riochd. (‘AS MUCH, SO MUCH’) (homanaimeach an Gl. ri /uɾɣt/ *urrad* cgr. ‘UP (HIGH), UP TOP’) MG **airet**, cuideachd **eret**, **oiriut** (DIL s.v. ‘airet’); /surinʲ/ *is urrainn* copail + ainr., cf. SG **aurrae**, **aurrad**, NGT **urra**, **orra**, **earra** ‘leader ... surety, guarantor’ (DIL s.v. ‘aurrae’); /ursinʲ/ *ursainn* ainr., SG **airsa**, nas fhadalaiche cuideachd **airsan**, agus gheibhear **irsa**, **airsain**, **orsain**, **ursainnd** (DIL s.v. ‘airsa’); /^huLɔx/ *tulach* ainr., SG **tulach**, cuideachd **ta-**, **tai-**, **tau-**, **te-**, **ti-**, **to-**, leis a’ chèill ‘Hill(ock), mound’ (DIL s.v. ‘1 tulach’; Th. § 80).

/u/ (< */u/) : /ũ:Laɾ/ *ùrlar* ainr., MG **urlár**, cuideachd **airlár**, **irlár**, **orlár** (DIL s.v. ‘airlár’); /u:RNi/ *ùrnaigh* ainr., SG **airnigde**, **irnisigde**, **ernigde** (DIL s.v. ‘airnigde’).

11.10 Co-choslachadh agus dì-choslachadh ann an còmhlain chonsan

11.10.1 Mar a thug Borgstrøm (1940 : § 305) an aire sna h-Eileanan an Iar, mar sin an Gl., tha còmhlan sam faighte gu tùsail srònach + fuaim l-, r- no -s air an sìmpleachadh le call an t-srònaich. Eisimpleirean : /k^hũ:LɔX/ *connlach* ainr. ('STUBBLE' air raon) NGT **connlach** 'stubble, straw' (DIL s.v.); /ĩɑ₁Lɑγ'/ *eunlaith* ainr., SG **énlaith** (DIL s.v.); /p[ẽu₁ri/ *bànriugh* ainr., cf. MG **ben-ríga(i)n** (DIL s.v. 'ben'); /ĩ:s'ɣ/ *innse* gr. teachd. ('WILL TELL') MG **indisid** (DIL s.v.); /R[ũu₁sɔXkɣN'/ *rannsachdainn* agr., bt. 'rannsachadh' SL **rannsaka** (cf. Cox 1992 : 138); /ĩđi₁l'ɣn/ *ainglean* iol. de /ĩγ'ɣL/ *aingeal* ainr., SG cusp. iol. **aingliu** (DIL s.v. '1 aingel').

11.10.2 A thaobh guthachaidh ann an còmhlain de shònrach + consan dùinte, faic § 3.2.3.4.

11.10.3 Tha seann **tr** agus **dr** palataichte air an dì-phalatachadh aig toiseach facail, agus tha **t(t)r** palataichte air a dhì-phalatachadh gu meadhanail : faic §§ 5.4.4.1, 5.4.6.1, 5.9.13.2. Eisimpleirean : aig toiseach facail : /t^hre:n/ *treun* br., MG **trén** (DIL s.v.); /t^hri:/ *tri* ainr. & br., SG **trí** (DIL s.v.); /treX/ *dreach* ainr., SG **drech** ; /strep^h/ *sreap* gr. àithn. & agr., NGT **drep(p)** 'climbs' (DIL s.v.), agus cf. SG **drep(p)** 'ladder, stair' (DIL s.v.). Gu meadhanail : /at^hri/ *aitreabh* ainr. ('togalach mòr') SG **aittreb** ; /s'it^hrix'/ *sitrich* agr., MG **sitrech** (DIL s.v.). Ach tha mi am barail gu bheil **dr** palataichte a' fuireach gun dì-phalatachadh ann an /Lu^tr'ɣk/ *luidreadh* agr. ('GUDDLING'), riochd a chluinnear còmhla ri /Lu^t'ɣr'ɣk/ *luidireadh* agr.

11.10.4 Tha seann **cr-** agus **gr-** palataichte air an dì-phalatachadh gu h-ainmig, faic § 5.9.13.2. Eisimpleirean : /k^hrɣt'/ *creid* gr. àithn., SG **cretid** (DIL s.v. 'cretid'), cuideachd /k^hrɣt's'ín'/ *creidsinn* agr. ; /krɣ:nɔXɣs/ (fuaim. caoch.) *greadhnachas* ainr., a rèir MacBain cf. MG **grednach** br. ('shouting, clamorous' : DIL s.v.) ; /kr[ɣi₁m/ *greim* ainr. sg., SG **greimm**, /krɣmɣNɣn/ *greimeannan* ainr. iol. ('BITES, PAINS') SG **gremman**, NGT **gremanna** (DIL s.v. 'greimm'); /krɣmix'/ *greimich* gr. àithn., MG **gremmaigid** (DIL s.v.). Ach sa chumantas tha

an **r** a' mairsinn palataichte, m.e. /kr' [iɑ]six'(ɣ)/ *greusaich(e)* ainr., cf. MG **grésaide** 'a shoemaker, an embroiderer' (DIL s.v.). Tha mi am barail gun cluinnear an dà chuid /kr' ʔi:N'/ ([ǵrʲ ʔi:p]) agus /kr' ʔi:N'/ ([ǵrʲ ʔi:p]) *grinn* br., MG **grind** (DIL s.v.).

11.11 Consain ailbhealach ann am faclan-iasaid bhon Bheurla

Ann an cuid de dh'fhaclan-iasaid bhon Bheurla gheibhear consain ailbhealach an Gl. de na seòrsachan a leanas :

11.11.1 Consain dhuine ailbhealach neo-anailichte /t/ agus anailichte /tʰ/ (faic §§ 5.1, 5.2, 5.4.12-5.4.15). Gheibhear iad seo (mar iar-riochdan air fòineimean Beurla) ann an suidheachadh le beum a-mhàin. Coltach rin co-ghinearaich deudach, tha iad rin cluinntinn le mùthadh srònach mar /d/ agus /dʰ/ ; tha /tʰ/ iar-anailichte aig toiseach facail agus ro-anailichte an uair a bhitheas e a' leantainn fuaimreig. Is dòcha gur iad seo nithean a tha gu ìre deireannach san liosta-iomlain de dh'fhòineimean a tha aig an dualchainnt¹²⁸⁶ ; le rannsachadh mionaideach air an co-roinn leicseachail dh'fhaoidte feuchainn ri measrachadh a thoirt air cuine a thàinig iad a-steach don dualchainnt. Ach bhitheadh duilgheadasan gu leòr co-cheangailte ris a leithid de mheasrachadh ; cf. Quick 1988 : 40 :

'There seems to be little in the phonetics of the Scots and Gaelic words to enable us to place the borrowing of any word earlier than the time of first attestation, or to prevent us from doing so... Gaelic words that seem to have retained Scots alveolar /d, t, l, n/ and not to have substituted dental consonants are not particularly helpful'.

Mar eisimpleir, gheibhear /l/ agus /tʰ/ ailbhealach san fhacal /lɔtʰ(ɣ)/ *lot(a)* ainr. ('A CROFT') BA **lot** 'a piece of land allotted to a particular tenant' (CSD), agus seach gur ann sa bhliadhna 1846 a chaidh oighreachd Gheàrrloch atharrachadh bhon roinn-ruithe gu croitearachd, bhitheadh e reusanta a shaoilsinn gun robh na fòineimean ailbhealach seo a' nochdadh ann am faclan-

¹²⁸⁶ presumably these are relatively recent items in the phonemic inventory of the dialect

iasaid an Gl. fo mheadhan na naodhamh linn deug. Ach air an làimh eile, 's e /t^h/ deudach a chluinnear san fhacal /vɔ:t^hɣk/ *vòtadh* agr., bho B **vote**, ged a tha an /v/ bhon Bheurla [v] air mairsinn aig toiseach an fhacail Ghàidhlig sna riochdan gun mhùthadh, nì a dh'fhaodadh a bhith na comharra gur e facal-iasaid glè dheireannach a tha ann.

Tha e sònraichte gum faighear /t/ (ann an suidheachadh gun bheum) ann an /RO.ʉt/, cuideachd /ROʉt/, *robhairt* ainr., bt. 'reothairt', facal a tha a' bunachadh ann an SG **robarta**, **rabarta** (DIL s.v. 'robarta'). Bidh e coltach gur e an còmhlan /Rt/, gu fogharach [t^v] no [t^v] (§ 5.12.4.5) a bha roimhe aig deireadh an fhacail seo ; aon uair agus gu tàinig /t/ a-steach do liosta-iomlan nam fòineimean an Gl. bha e comasach don chòmhlan, san t-suidheachadh gun bheum, an sleamhnan-'r' agus feart an vèilearachaidh a chall. Ach chan eil e soilleir dhomh, mas e seo a' chùis, carson a thachair e ris an fhacal seo a-mhàin (oir ann am faclan eile tha an còmhlan tùsail /Rt/ air a ghleidheadh).

11.11.2 Taobhach ailbhealach neodrail /l/ (faic §§5.9.17.6, 5.9.24). 'S e fòineim a thàinig a-steach don liosta-iomlain aig àm dèireannach a tha san fhear seo cuideachd ; gheibhear e a-mhàin aig toiseach facail ro fhuaimreagan cùlaibh, far a bheil e eadar-sgarach¹²⁸⁷ ris an ailbhealach phalataichte /l/. 'S e seo am fòineim a tha aig CNC san ainmear dhìleas /flɔ:rɣ/ *Flòra* (ainm boireannaich), ach dh'innis i dhomh gur e /flɔ:rɣ/ le fòineim /L/ a chluinnte, aig cuid de dhaoine co-dhiù, am measg ginealach a pàrantan (muinntir a rugadh ron chiad chogadh).

11.11.3 Taobhach ailbhealach palataichte /l/ (faic §§5.9.17.4, 5.9.21.6). 'S e seo fòineim a tha air a bhith ann bho chionn fhada, ann an liosta-iomlan na dualchainnt. Ann an cuid de dh'iasadan bhon Bheurla tha e ri fhaighinn aig toiseach facail ann am faclan leicseachail¹²⁸⁸, ann am suidheachadh far nach robh mùthadh morfa-fòn-eòlach ann¹²⁸⁹ (nì nach fhaighear uair sam bith, cho fad 's a tha fios agam, ann am faclan le bunachadh SG no SL). Tha fòineim /l/ ri

¹²⁸⁷ distinctive

¹²⁸⁸ in lexical words

fhaighinn gu h-iar-fhuaimreagach agus gu h-eadar-fhuaimreagach ann am faclan gach cuid le bunachadh SG, SL no Beurla, ach 's ann an an iasadan bhon Bheurla a-mhàin a gheibhear e mar a' chiad eileamaid den chòmhlain /-lʰtʰ(-)/ (far an e an consan dùinte ailbhealach anailichte /tʰ/ an dara eileamaid), m.e. /tʰolʰtʰ/ *tolt* ainr. ('A PATCHWORK QUILT'), BA **twilt**, **t(w)olt**, = BBT 'quilt'.

11.11.4 Srònach ailbhealach neodrail /n/ (faic §§5.9.4, 5.9.6). Coltach ri /lʰ/, tha seo air a bhith ann bho chionn fhada, ann an liosta-iomlan na dualchainnt, cuideachd. Ann an cuid de dh'iasadan Beurla tha e ri fhaighinn aig toiseach facail ann am suidheachadh far nach eil mùthadh morfa-fòn-eòlach air a bhith ann. Tha /n/ ri fhaighinn gu h-iar-fhuaimreagach agus gu h-eadar-fhuaimreagach ann am faclan le bunachadh SG, SL no Beurla, ach 's ann an an iasadan bhon Bheurla a-mhàin a gheibhear e mar a' chiad eileamaid de na còmhlain /-ntʰ-/ , /-ntʰ-/ agus /-ntʰ(-)/, m.e. /Rĩ:ntarʰ/ (CNC) *rìondair* ainr. ('A PURLIN'), BA **rind**, **reen** ('a strip or slat of wood' CSD s.v. 'rind'); /Rěntarʰ/ (RMC) *reandair* ainr. ('A PURLIN'), a-rithist cf. BA **rind**, **reen**; /pʰěntʰ/ *peant* ainr. ('PAINT') BA **pent**.

Cha ruigear a leas a ràdh, bho shealladh sioncronach, gu bheil na fòineimean ailbhealach ris an deach dèiligeadh an seo dìreach nan earrainn a-nis de liosta-iomlan fhòineimeach na dualchainnt¹²⁹⁰, mar a tha eisimpleirean nam paidhreannan mionamail agus faisg-mhionamail a' sealltainn (§ 3.2.2). Chan eil e gu diofar a thaobh tuarisgeil shioncronaich gur ann a-mhàin ann am faclan-iasaid bhon Bheurla a gheibhear iad, agus sa chumantas (saor bho na h-iasadan as deireannaiche buileach) chan eil daoine mothachail co-dhiù, cho fad 's as fiosrach dhomh, gur e iasadan bhon Bheurla a tha anns na faclan seo.

¹²⁸⁹ in some loans from English it occurs word-initially in a situation where there has been no morphophonological mutation

¹²⁹⁰ the alveolar phonemes ... are now simply a part of the phoneme inventory of the dialect

11.12 Ro-analachadh

Gheibhear tuairisgeul fogharach air na consain dùinte anailichte, agus beachdachadh air an inbhe fhòineimich a tha aca, aig § 5.1.2. Cha dèanar an seo ach beachdachadh goirid air an àite a tha aig a' ghnè de ro-analachadh a gheibhear an Gl. san schema aig Ó Murchú 1985.

Chithear gu bheil an suidheachadh a tha againn an Gl. na laighe eadar gnè 2 ('the Lewis system') agus gnè 3 ('a south Hebridean type') aig Ó Murchú (*op. cit.* : 196, § 3). Tha an ro-analachadh a chluinnear an Gl. nas treasa na tha e an Leòdhas, agus tha ìre bheag de shuathadh vèilearach ann ; tha seo nas coltaiche ri gnè 3 aig Ó Murchú. Air an làimh eile tha na h-iar-riochdan air seann **c(c)** neo-phalataichte agus seann **cht** eadar-sgaraichte sa chumantas an Gl., coltach ri gnè 2. Is dòcha gu robh an t-eadar-sgaradh seo air a chumail na bu teinne aig an àm a bha Borgstrøm ag obair ann an Ros an Iar (*cf.* Borgstrøm 1941 : ttd. 100-1, § 58) ; an diugh 's ann a tha tomhas de throimhe-chèile ann, m.e. /pok^h/ agus /poxk/ *boc* ainr. ('A BUCK') SG **boc(c)** (DIL s.v. '2 boc') ; /strak^h/ agus /straxk/ *srac* gr. àithn. (bt. 'srac'), *cf.* NGE 'sracaim' (Dinneen s.v.). (agus faic am beachdachadh ann an § 5.13).

Ma ghabhar ris a' phostalaid a tha Ó Murchú (1985) a' cur air adhart a thaobh cinneachadh an ro-analachaidh ann an Gàidhlig na h-Alba :

'devoicing of mediae began in, or near, the region which has now merged the older oppositions [i.e. Siorrachd Pheairt an ear], ... but with the more westerly varieties remaining conservative and reinforcing the older oppositions by a compensatory intensification of pre-aspiration' (*op. cit.* : 197) ;

an uair sin thuigte gu bheil dualchainnt Gheàrrloch am pròiseas gluasaid air falbh bho shiostam de chonsain dhùinte a bhuineas do ghne 2 aig Ó Murchú, agus a dh'ionnsaigh an t-siostaim mheasgaichte, gnè 3.